

RIIHIMÄEN SEUDUN VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA VUOSILLE 2015–2020

Riihimäen seudun vammaispoliittisen ohjelman valmisteluryhmä 28.10.2015

Riihimäen seudun vammaispoliittinen ohjelma vuosille 2015–2020

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	3
1. Yleistä	4
2. Arvot ja asenteet	5
3. Elinympäristön esteettömyys	6
3.1 Julkiset rakennukset ja ympäristö	7
3.2 Julkinen liikenne	9
4. Tiedonsaanti ja kommunikointi	10
5. Asuminen	10
6. Vammaispalvelut ja muut sosiaalipalvelut	12
7. Terveystenhoito ja kuntoutus	13
7.1 Terveystenhoito.....	13
7.2 Kuntoutus	14
7.3 Apuvälineet ja hoitotarvikkeet	14
8. Koulutus	15
8.1 Koulutuksen valtakunnalliset lähtökohdat	15
8.2 Varhaiskasvatus	15
8.3 Peruskoulu	18
8.4 Toisen asteen opiskelu	20
9. Työllistyminen ja taloudellinen turva	21
9.1 Työllistyminen.....	21
9.2 Taloudellinen turva	22
10. Vapaa-ajan toiminta	22
10.1 Kunnan liikunta- ja nuorisotoiminta	23
10.2 Järjestöt Riihimäen seudulla	25
10.3 Riihimäen, Hausjärven ja Lopen seurakunnat.....	25
11. Vammaisneuvosto	26
12. Ohjelman seuranta	27
Lähteet	28
Linkkejä.....	28

JOHDANTO

Riihimäen seudun vammaispoliittisen ohjelman laadintatyö käynnistyi Riihimäen Vammaisneuvoston vuoden 2013 lopulla kaupunginhallitukselle tekemästä esityksestä. Kaupunginhallitus päätti pyytää ohjelmatyöhön mukaan myös Hausjärven ja Lopen kunnat sekä niiden vammaisneuvostojen edustajat.

Työryhmän kokoonpano:

Ismo Portin	Riihimäki, puheenjohtaja
Marjo Lindgren	Riihimäen sosiaali- ja terveystoimialan edustaja 12.5.2015 saakka
Jukka-Pekka Somera	” 1.6.2015 alkaen
Anssi Kemppe	Riihimäen vammaisneuvoston puheenjohtaja
Pentti Nyman	Riihimäen vammaisneuvoston edustaja
Reijo Kurkela	”
Päivi Sinivuori	”
Hannu Nokkala	Riihimäen sivistyslautakunnan edustaja
Pentti Auvinen	Riihimäen kuvajaoston edustaja
Jonne Hautala	Riihimäen teknisen lautakunnan edustaja
Teija Suorsa-Salonen	Hausjärven kunnan edustaja
Jan Huopainen	Hausjärven vammaisneuvoston puheenjohtaja
Sanna Härkönen	Hausjärven vammaisneuvoston edustaja
Kaija Männistö	Lopen kunnan edustaja
Riitta Lehtinen	”
Aulikki Kemppe	Lopen vammaisneuvoston edustaja
Tero Kuusisto	Lopen vammaisneuvoston puheenjohtaja
Pertti Knuth	Riihimäen seudun Terveyskeskuksen ky:n edustaja
Tiina Heiskanen	Hausjärven, Lopen ja Riihimäen seurakuntien edustaja
Ritva Mustonen	Riihimäki, sihteeri

Riihimäen seudun vammaispoliittisen ohjelman tavoitteena on toteuttaa paikallisella tasolla valtakunnallista, vuonna 2010 julkaistua vammaispoliittista ohjelmaa, ”Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle” VAMPO 2010 - 2015.

Riihimäen seudun vammaispoliittinen ohjelma on laadittu kolmen kunnan, Hausjärven, Lopen ja Riihimäen yhteistyönä. Ohjelman valmistelutyössä on hyödynnetty laajasti seudun vammaisneuvostojen asiantuntemusta ja se pohjautuu osittain seudulla aikaisemmin tehtyihin ohjelmiin. Ohjelmassa kuvataan nykytilannetta ja vammaisten henkilöiden asemaa sekä esitetään toimenpiteitä, miten seudun kunnat yhdessä ja yhteistyössä eri yhteistyötahojen kanssa voivat tulevaisuudessa kehittää vammaisten asemaa Riihimäen seudulla.

Ohjelma on laadittu ohjelman tekohetkellä voimassaolevan lainsäädännön mukaan. Asiakirjan lopullisessa muotoilussa on otettu huomioon vammaisneuvostojen kannanotot.

1. Yleistä

YK:n yleiskokous hyväksyi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan 13.12.2006 ja sopimus tuli kansainvälisesti voimaan 3.5.2008, kun 20 jäsenvaltiota oli saattanut päätökseen kansalliset ratifiointitoimet. Suomi allekirjoitti yleissopimuksen liitteineen ensimmäisten valtioiden joukossa.

Sopimus ei kuitenkaan edelleenkään ole valtiota sitova, koska kansallista ratifiointia ei ole saatettu loppuun. Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmassa todettiin, että tavoitteena on ratifioida vammaisten oikeuksien yleissopimus vaalikauden aikana. Hallituksen esitys [HE 284/2014](#) annettiin eduskunnalle 5.12.2014. Eduskunta hyväksyi 3. maaliskuuta 2015 vammaisten oikeuksien yleissopimuksen ja yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan. Samalla hyväksyttiin myös lausuma, jonka mukaan on varmistettava että sopimuksen 14 artiklan edellytykset täyttyvät kansallisessa lainsäädännössä ennen ratifioinnin loppuunsaattamista.

Keskeinen osa ratifiointia on vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutuminen. Tämän varmistamiseksi edellisellä hallituskaudella on ollut käynnissä lainsäädäntöhanke sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeudesta. Hankkeen tarkoituksena on ollut selvittää, miten sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan niin, että asiakkaan tai potilaan itsemääräämisoikeutta tuetaan ja vahvistetaan. Uudistuksella pyritään myös tehostamaan moniammatillista yhteistyötä, palvelujen saatavuutta sekä kehittämistä tavalla, joka mahdollistaisi sen, että itsemääräämisoikeuden rajoituksiin turvaututtaisiin harvemmin. Lakiehdotus lähetettiin sosiaali- ja terveystieteiden keskeisiin laitoksiin ja perustuslakivaliokuntaan lausuntoa varten. Asian käsittely jäi kesken vaalikauden 2011–2014 aikana ja lakiehdotus raukesi vaalikauden päättyessä.

Viimeisin valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma on valmistunut vuonna 2010 (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle - Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010-2015). Ohjelman mukaan vammaispoliittinen ajattelutapa on kehittynyt viime vuosina ja 2000-luvulla on siirrytty aikaista enemmän perinteisestä lääketieteellisestä vammaisuuden tarkastelusta kohti vammaisten henkilöiden kansalaisoikeuksia vahvistavaa näkökulmaa. Avoimessa demokraattisessa yhteiskunnassa jokaisella ihmisellä tulee olla itsemääräämisoikeus ja mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintoihin. Vammaisuutta ei ajatella enää niinkään sosiaalipoliittisena ongelmana, johon voitaisiin vaikuttaa pääosin yksilöön kohdistuvilla toimenpiteillä. Vammaispolitiikan painopiste on sen sijaan siirtynyt toimenpiteisiin, joiden tavoitteena on varmistaa vammaisen henkilön yhteiskunnallinen osallisuus ja yhdenvertaisuus. (STM 2010, 11–13.)

Voimassa olevan vammaispalvelulain tarkoituksena on ”*edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.*” Lain mukaan kunnalla on velvollisuus huolehtia vammaisille tarkoitettujen palvelujen riittävydestä. Vammaispalveluasetuksen toimintaperiaatteiden mukaan kunnan tulee ehkäistä ja poistaa vammaisten henkilöiden toimintamahdollisuuksia rajoittavia haittoja ja esteitä niin, jotta he voivat toimia yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä mahdollisimman omatoimisesti suoriutuen. Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan vammaispalvelulaissa ihmistä, jolla on vamman tai sairauden johdosta pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista.

Sosiaali- ja terveysministeriön 12.3.2013 asettaman vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti valmistui huhtikuussa 2015 (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:21, Sosiaali- ja terveysministeriö 16.4.2015). Työryhmän tehtävänä oli sovittaa yhteen nykyinen vammaispalvelulaki (380/1987) ja kehitysvammalaki (519/1977) uudeksi vammaispalveluja koskevaksi erityislaiksi eri vammaisryhmien yhdenvertaisten palvelujen turvaamiseksi sekä selvittää muut vammaispalveluja koskevan lainsäädännön uudistamistarpeet. Työryhmän ehdotus tuli laatia hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmä ehdotti lainsäädäntöä uudistettavaksi säätämällä laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista. Lain tarkoitus olisi täydentää sosiaalihuollon yleislakina sovellettavaa sosiaalihuoltolakia (1301/2014). Vammaisten henkilöiden tarvitsemaan terveydenhuoltoon ja lääkinnälliseen kuntoutukseen sovellettaisiin terveydenhuoltolakia (1326/2010). Uutta lakia sovellettaisiin henkilöön, joka tarvitsee pitkäaikaisen vamman tai sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen johdosta välttämättä ja toistuvasti apua tai tukea suoriutuakseen tavanomaisessa elämässä. Kunnan olisi järjestettävä laissa tarkoitettuja erityispalveluja, jos vammaisen henkilö ei saisi muun lain nojalla yksilöllisen tarpeen ja edun mukaisia palveluja. Lakia ei kuitenkaan sovellettaisi henkilöön, jonka toimintakyky on heikentynyt pääasiassa ikääntymiseen liittyviensairauksien ja toimintarajoitteiden vuoksi.

Lain tarkoituksena olisi toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa esteitä, jotka rajoittavat henkilön yhdenvertaisuuden saavuttamista. Lisäksi lain tavoitteena olisi edistää vammaisten henkilöiden itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeutta sekä turvata yksilöllisen tarpeen mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Laissa ehdotetaan säädettäväksi erityispalvelujen toteuttamisessa noudatettavista menettelytavoista ja keskeisistä vammaisen henkilöiden sosiaalihuollon erityispalveluista Uuden lain toteuttaminen on vielä avoinna.

Seuraavassa taulukossa on esitetty vammaishuollon menojen kehitys vuodesta 2010. Taulukosta voidaan havaita vammaishuollon menojen kasvaneen. Hausjärvellä etenkin kehitysvammahuollon menot ovat lisääntyneet. Riihimäellä kustannusten ja asiakasmäärien kasvua on tapahtunut sekä vaikeavammaisten että kehitysvammaisten palvelujen osalta.

Seudun vammaisten palvelujen menot vuosina 2010–2014:

	Hausjärvi	Loppi	Riihimäki
2010	2,1 milj. €	1,9 milj.	11,6 milj. €
2011	2,3 milj. €	2,1 milj.	12,7 milj. €
2012	2,4 milj. €	1,9 milj.	13,6 milj. €
2013	2,5 milj. €	1,9 milj.	14,9 milj. €
2014	2,4 milj. €	2,1 milj.	15,6 milj. €

Riihimäen seudulla vuonna 2014 suurin yksittäinen vammaisille myönnetty tukitoimi oli vaikeavammaisten kuljetuspalvelu, jota sai yhteensä 809 henkilöä (Hausjärvi 116, Loppi 185 ja Riihimäki 508 asiakasta).

2. Arvot ja asenteet

Vaikka laissa ja hallinnollisissa teksteissä puhutaan erikseen vammaisista, niin esteettömyys palvelee kaikkia väestöryhmiä samantarvoisesti. Siksi onkin lähes turha korostaa mitään erityisryhmää erikseen.

Suomen perustuslaissa taataan vammaisille yhdenvertaisuus ja kielletään syrjintä. Jokaisella on oikeus elää omanlaista elämänsä sekä tulla arvostetuksi, kuulluksi ja ymmärretyksi omilla viestintätavoillaan, -keinoillaan ja muodoillaan. Käytännössä yhdenvertainen kansalaisuus edellyttää yhteiskunnallisen osallisuuden ja itsenäisen elämän tiellä olevien esteiden tunnistamista ja poistamista. (STM 2010, 19.)

Jokaisella on Suomessa vapaus liikkua ja valita asuinpaikkansa. Lisäksi kaikilla on sananvapaus sekä oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Itsemääräämisoikeus ja vapaus tavoitella omanlaista elämää kuuluvat kaikille ihmisille, vammaiset henkilöt mukaan lukien. Tuetulla päätöksenteolla pystytään tukemaan itsemääräämisoikeuden toteutumista. Esteettömät elinympäristöt, liikenne- ja

liikkumisjärjestelyt, luotettavat tieto- ja viestintämahdollisuudet sekä osallisuutta tukevat palvelut, välineet, laitteet ja tukitoimet luovat ulkoiset edellytykset yhteiskunnalliselle toiminnalle. (STM 2010, 21–22, 35 & 91.)

Yhteiskunnan digitalisoinnilla tehostetaan palveluiden saatavuutta, edistetään kestävä kehityksen mukaista toimintaa, luodaan uusia mahdollisuuksia yhteydenpitoon, asiointiin ja kaupankäyntiin sekä ennen kaikkea parannetaan kansalaisten mahdollisuuksia tasavertaiseen osallisuuteen.

Kehitys pitää kuitenkin sisällään riskin kansalaisten eriarvoistumisesta ja syrjäytymisestä, jos palveluiden ja tiedonvälityksen digitalisoituminen toteutetaan teknologiavetoisesti kansalaisten tarpeita ymmärtämättä ja heidän taitojaan huomioimatta.

(<http://papunet.net/tietoa/tietoyhteiskunnan-esteettomyys>)

Selkokielen tarvitsijoita on Suomessa yli 500 000 eli noin 10 % väestöstä. Selkokielellä esitetyn materiaalin tarve lisääntyy koko ajan ikärakenteen muutoksen ja maahanmuuton takia sekä siitä syystä, että esimerkiksi julkishallinto siirtää enenevässä määrin palveluita verkkoon. Ruotsissa tilanne on samankaltainen kuin Suomessa. Siellä edellä mainitut seikat ovat johtaneet vaatimukseen julkishallinnon palveluiden selkokielistämisestä. Esimerkiksi jo vuonna 2012 noin kolmasosa Ruotsin kuntien verkkopalveluista sisälsi selkokielistä sivuosion. (Hannu Virtanen: Selkokielen tarvearvio 2014 (Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry ja **Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 36/2014, Viestintäpalveluiden esteettömyysindikaattorit** Selkokielistä materiaalin määrä verkkopalveluissa)

Tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistamisessa esteettömyyden toteutumisella on merkittävä rooli.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Kunnan on huolehdittava siitä, että vammaisille tarkoitetut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.
- Kunta ja Vammaisneuvosto huolehtivat tiedotuksen ja koulutuksen kautta vammaisuuteen liittyvästä asennekasvatuksesta.
- Toteutetaan esteettömyyskartoitukset kuntapalvelujen verkkosivujen osalta. Toteutetaan julkiset kartoitukset säännöllisin väliajoin ja puututaan epäkohtiin liikenne ja viestintäministeriön toimenpideohjelman mukaisesti (Liikenne- ja viestintäministeriö - Kohti esteetöntä tietoyhteiskuntaa. Toimenpideohjelma 2011-2015, Toimenpide 14. LVM 2010)
- Verkkosivuille laaditaan erillinen esteettömän käytön opas
- Kaikessa kunnan toiminnassa kiinnitetään enemmän huomiota asenteisiin

3. Elinympäristön esteettömyys

Suomen vammaispoliittisen ohjelman (2010, 37) mukaan kaikessa uudis- ja jälleenrakentamisessa tulisi huomioida esteettömyys ja saavutettavuus. Esteettömät rakennukset ja ympäristö lisäävät kaikkien käyttäjien, mutta erityisesti vammaisten henkilöiden yhteiskunnallista osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Esteettömyys myös ehkäisee yhteiskunnan välillistä syrjivyyttä sekä parantaa ympäristön kestävyttä ja käytettävyyttä. Lisäksi esteetön ja saavutettava ympäristö luo turvallisuutta vähentäen tapaturmien ja onnettomuuksien riskiä. (STM 2010, 37–38 & 41.)

Rakennetun ympäristön esteellisyys asettaa ihmisiä keskenään eriarvoiseen asemaan, erityisesti vammaisia henkilöitä syrjiä. Käytännössä vammaiset henkilöt voivat käyttää vain osaa yhteiskunnan palveluista ja osallistua vain osaan yhteiskunnan toiminnoista. Vammaisille henkilöille esteetön ympäristö on itsenäisen elämän ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien ehdoton edellytys. (STM 2010, 37–38).

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Kunnissa on säilytettävä riittävät lähipalvelut palvelurakenteiden muuttuessa
- Asuin- ja elinympäristöjä rakennettaessa sekä verkkopalveluja toteutettaessa tulee esteettömyyden vaatimukset huomioida jo suunnitteluvaiheessa ja hyödyntää siinä vammaisjärjestöjen ja eri käyttäjäryhmien asiantuntemusta
- Esteettömyysnäkökulma otetaan huomioon kaikissa korjaustöissä
- Edistetään hissien rakentamista olemassa olevaan asuntokantaan ja tuetaan esteettömyyskorjausten tekemistä

3.1 Julkiset rakennukset ja ympäristö

Suomen ympäristöministeriön asetuksessa esteettömästä rakennuksesta (RakMK F1) esitetään määräykset ja ohjeet esteettömään rakentamiseen, silti haasteet ovat edelleen suuria. Kuntien julkiset palveluiden rakennukset edustavat erilaisia aikakausia ja silloin voimassa olleita määräyksiä, eivätkä tällöin aina vastaa esteettömydeltään nykypäivän vaatimuksia.

Rakennettu ympäristön ja liikkumisen esteet asettavat ihmiset keskenään eriarvoiseen asemaan. Rakennusten esteellisyys alkaa usein jo rakennuksen sisäänkäynnin puutteilla. Ovet saattavat olla raskaita avata tai ne avautuvat epäkäytännölliseen suuntaan, liikkumiselle ei ole aina varattu riittävästi tilaa, opasteet saattavat puuttua tai ne eivät ole kaikkien kannalta käyttökelpoisia. Portaat, huono akustiikka, valaistuksen puutteellisuus ja tilojen vaikea hahmotettavuus tekevät sisätiloista ongelmallisia. Ympäristön esteellisyttä lisäävät pintojen tasoerot esimerkiksi jalkakäytävien ja liikenneväylien välillä. Turvallisuuteen liittyviä aiheuttavat kulkuteillä olevat esteet ja tarvittavat informaation puutteet. (STM 2010, 37–38.)

Riihimäki

Riihimäen kaupungin Investointihankkeiden suunnittelu sekä uudis- että korjaushankkeissa tehdään aina voimassa olevien lakien ja määräysten mukaisesti. Hankkeiden tavoitteena ovat terveelliset, turvalliset ja toimivat tilat. Hankkeiden vetäjänä toimii Tekniikan ja ympäristön toimialan tilayksikkö. Viime vuosina on laadittu kirjallinen selvitys siitä, miten esteettömyys huomioidaan suunnitteluvaiheessa kohteessa. Tämä tehdään yleensä liitteeksi jo hankesuunnitelmaan ja tarpeen mukaan sitä tarkennetaan suunnittelun edetessä. Rakennushankkeiden suunnitelmista pyydetään ennakkolausunto vammaisneuvostolta viimeistään pääpiirustuksia varten ja tarvittaessa jo hankesuunnitteluvaiheessa. Riihimäellä on viime vuosina saneerattu useita koulukiinteistöjä, joissa esteettömyyttä on parannettu merkittävästi voimassa olevien määräysten mukaisiksi.

Jatkuvana toimenpiteenä, tilojen suunnittelussa, kunnossapidossa sekä ylläpidossa, pyritään ottamaan huomioon esteettömyyden ylläpito ja parantaminen myös jo olevissa kiinteistöissä. Esteettömyys otetaan huomioon myös tilojen tehostamiseen tähtäävässä suunnittelussa. Joulukuusta 2013 alkaen on Riihimäen kaupungin kiinteistöjen osalta nimetty tilayksiköstä suunnitteluarkkitehti yhdyshenkilöksi esteettömyysasioihin.

Riihimäen kaupunki on aktiivisesti mukana liikenneviraston Riihimäen asemalaitureiden korottamishankkeessa. Hankkeessa tulee huomioida esteettömyyden vaatimusten toteutuminen mm. kaupungin ja liikenneviraston rajapintojen esteettömyys..

Riihimäen tiemerkintöjen mm. suojateiden merkintöjen kuntoa parannetaan säännöllisillä korjaustoimenpiteillä. Tässä yhteydessä tutkitaan mm. upotettavien materiaalien käyttöä ja uusien materiaalien kitkaominaisuuksien kehittyminen (liukkauden vähentyminen). Riihimäellä on käynnissä katuvalaistuksen uusiminen. Uudistus työtä toteutetaan Led-valaisimia lisäämällä, jolla parannetaan energiatehokkuuden lisäksi myös ympäristön valaistuksen tasoa. On tärkeää huomioida että kartoituksessa ovat mukana myös verkkopalvelut.

Hausjärvi

Esteettömyyskartoitusten avulla pyritään parantamaan julkisten rakennusten saavutettavuutta, kaikki väestöryhmät huomioiden. Vammaisneuvostojen tulee päivittää esteettömyyskartoitus tarvittaessa toimikausittain. Hausjärvellä esteettömyyskartoitus on päivitetty tämän ohjelman päivittämisen yhteydessä lokakuussa 2014 ja tekninen toimi suunnittelee sellaisten epäkohtien korjaamista, jotka ovat mahdollisia.

Loppi

Lopella on käynnissä katuvalaistuksen uusiminen. Uudistus työtä toteutetaan vuosittain uusimalla katuvalaistusta, jolla parannetaan energiatehokkuuden lisäksi myös ympäristön valaistuksen tasoa.

Lopen merkittävimpiin julkisiin rakennuksiin on laadittu esteettömyyskartoitus, kartoituksessa on myös käsitelty kiinteistön piha-alueita sekä alueen kaavateitä.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Kuntaorganisaatioihin on nimettävä talonrakennus toimeen, katurakentamisen ja tiedotuksen esteettömyydestä vastaava henkilö.
- Esteettömyyskartoitusten pohjalta julkisten rakennusten ja tilojen esteettömyyskuvaukset tulee esittää kuntapalvelujen verkkosivuilla.
- Kuntien tulee yhteisesti järjestää vihjepuhelin esteettömyyksien kartoittamiseksi.
- Kaikissa kuntien hallinnoimissa rakennuksissa tulee vuoden 2017 loppuun mennessä toteuttaa esteettömyyskartoitukset ja tehdä niiden pohjalta käyttäjille esteettömyysoppaat verkkoon ja paperiversiona.
- Rakennusvalvonnan on tiedostettava roolinsa esteettömyyden mahdollistajana.
- Rakennusten pelastussuunnitelmissa tulee huomioida myös vammaiset henkilöt.
- Riihimäen tilayksikkö pyrkii ottamaan huomioon ja kartoittamaan esteettömyyteen liittyviä puutteita myös niissä kiinteistöissä, joissa ei ole meneillään olevia rakennushankkeita.
- Riihimäellä kartoitettujen puutteiden tärkeysjärjestys arvioidaan, suunnittelu ja toteuttaminen aikataulutetaan. Toteutettavat korjaustoimenpiteet liitetään vuosittain laadittavaan kunnossapito- ja pienten perusparannusten työohjelmiin.
- Riihimäellä saatetaan loppuun Uimalan esteettömyyskartoituksessa (7.11.2013) sovittujen puutteiden korjaaminen 7.10.2014 Tilayksikön vammaisneuvostolle toimittamassa väliraportissa esitetyn aikataulun mukaisesti.
- Riihimäellä kirjaston esteettömyyskartoitus laaditaan 2016
- Riihimäen kaupungin tulee varata määrärahat kevyen liikenteen väylien ja niillä olevien reuna- kiven esteettömyyden parantamiseen.
- Hausjärven tekninen toimi pyytää vammaisneuvostolta lausuntoa merkittävistä rakennushankkeista.
- Julkisten tilojen (esim. koulut ja päiväkodit) korjausten ja uudisrakentamisen yhteydessä tulee esteettömyyden toteutumiseen kiinnittää erityistä huomiota. Esimerkiksi Hausjärven lukio on puitteiltaan monin osin esteellinen ja sen mahdollinen esteettömäksi tekeminen on liitettävä johonkin isompaan rakennushankkeeseen.
- Hausjärven kunnanviraston valtuustosalin induktiosilmukan käytössä on puutteita, koska se vaatii äänentoistolaitteiden päällä pitämistä eivätkä monet käyttäjät tätä tiedosta. Tekninen toimi hankkii siirrettävän induktiosilmukan kunnan infopisteeseen, jota tarvittaessa voidaan käyttää muuallakin kunnanvirastolla. Tekninen selvittää sosiaalitoimen tarvetta induktiosilmukalle.
- Oitin kunnanvirastolle tulee saada esteetön vessa, sillä nykyinen esteettömäksi tarkoitettu wc ei täysin täytä tämän päivän esteettömyysvaatimuksia.
- Ryttylän kouluun on tarpeen asentaa liikkumista helpottavat luiskat. Koululla olevat siirrettävät vaneriset luiskat eivät täytä tämän päivän esteettömyysvaatimuksia.
- Oitin hammashoitolan ovien avautuminen tulee tarkistaa.
- Hausjärven Lehtimajojen henkilökunnan parkkipaikkojen osittaisen uudelleensijoittamisen mahdollisuuksia selvitetään, jotta terveysaseman käyttäjille vapautuisi lisää parkkipaikkoja

kohtuullisen kävelymatkan etäisyydelle sisäänkäynnistä. Nykyisellään henkilökunnan parkkipaikat sijaitsevat lähimpänä sisäänkäyntiä.

- Lopella jatketaan esteettömyyskartoituksia ja esiin tulleita epäkohtia poistetaan vuosittain olemassa olevien määrärahojen puitteissa.
- Lopen tekninen toimi esittelee merkittävimpien rakennushankkeiden suunnitelmat vammaisneuvostolle.

3.2 Julkinen liikenne

Liikennepalvelujen esteellisyys rajoittaa vammaisten henkilöiden liikkumisvapautta. Vammaisilla henkilöillä ei ole usein samassa määrin liikkumisen mahdollisuuksia tai vapautta valita kulloiseenkin tilanteeseen sopivinta liikennevälinettä kuin muilla kansalaisilla. Joukkoliikenteen palvelutasoa suunniteltaessa eri väestöryhmien tarpeet tulisi ottaa huomioon niin, että mahdollisimman monilla olisi mahdollista valita liikkumismuodoksi julkinen liikenne (STM 2010, 41–42.) Puutteet julkisessa liikenteessä koskevat erityisesti sellaisia vammaisia henkilöitä, jotka eivät täytä vammaispalvelulain mukaisen vaikeavammaisen kuljetuspalvelun edellytyksiä, mutta joilla ei esimerkiksi julkisen liikenteen pitkien välimatkojen takia ole mahdollista selviytyä jokapäiväisten asioiden hoidosta julkisen liikenteen avulla eikä ole mahdollisuutta oman auton käyttöön mm. sairauden tai vamman takia.

Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) tuli pääosin voimaan 1.4.2015. Sen 23 § sääntelee liikkumista tukevia palveluja. Esteetön ja toimiva julkinen joukkoliikenne mukaan lukien kutsu- ja palveluliikenne on ensisijainen tapa järjestää kaikille soveltuva liikkuminen. Laissa säädetään sosiaalihuoltona järjestettävästä liikkumisen tuesta henkilöille, jotka eivät kykene itsenäisesti käyttämään julkisia liikennevälineitä sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn takia ja jotka tarvitsevat palvelua asioiden tai muun jokapäiväiseen elämään kuuluvan tarpeen vuoksi. Yksilöllisiä kuljetuspalveluja ei järjestetä henkilölle, joka on oikeutettu kuljetuksiin tai niiden kustannusten korvaamiseen muun lain nojalla. Uudistus koskee juuri sitä kohderyhmää, joka ei täytä vammaispalvelulain mukaisen vaikeavammaisen kuljetuspalvelun edellytyksiä.

Terveyspalvelujen keskittäminen Riihimäkeen vaatii julkisen liikennöinnin rakentamista palvelemaan koko seutukuntaa.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Henkilöliikenteen ostoissa tulee kiinnittää erityistä huomiota kaluston esteettömyyteen.
- Julkisen liikenteen toimivuus (reitit ja kaluston esteettömyys) sekä matkan hinta ovat ratkaisevia asioita vammaisten henkilöiden liikkumisen näkökulmasta – näihin tulee panostaa.
- Julkisen liikenteen tulee palvella myös syrjäseuduilla ja taajamissa asuvien ihmisten tarpeita
- Lisäksi tarvitaan julkisen liikenteen käytön ohjausta (henkilö, jonka kanssa esim. bussin käyttöä voidaan kokeilla ja opetella)
- Jatkossa on keskityttävä julkisessa liikenteen suunnittelussa sen toimivuuteen seudullisesti.
- Joukkoliikennettä kilpailutettaessa huomioidaan esteettömyyden vaatimukset. Panostukset joukkoliikenteen esteettömyyteen tuottavat selviä säästöjä vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain mukaisissa kuljetuspalveluissa.
- Joukkoliikenteen ja palveluliikenteen käytön opastukseen varataan resurssit.

4. Tiedonsaanti ja kommunikointi

Nykyaikainen tieto- ja viestintäteknologia mahdollistaa aiempaa suuremman itsenäisyyden ja elämänhallinnan vammaisille henkilöille. Teknologia voi kuitenkin myös muodostaa uusia esteitä, mikäli palveluja ei suunnitella ja toteuteta kaikkien kansalaisten tarpeita huomioiden. Keskeistä on varmistaa yksilöllisiä tarpeita ja elämäntilanteita vastaavat kommunikoinnin ja tiedonsaannin ratkaisut. Yksilöllisten viestintätapojen, puhetta tukevien ja korvaavien viestintäkeinojen sekä selkokielen materiaalin käytön tarpeen on arvioitu kasvavan väestörakenteen monimuotoistuksessa ja väestön ikääntyessä. (STM 2010, 22–23.)

Kunnan tulee tiedottaa toiminnastaan kuntalaisille ja parantaa heidän osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Riihimäellä vammaisjärjestöt ja kunnan viranomaiset tapaavat säännöllisesti keskustelemaan ajankohtaisista aiheista vammaispalveluihin liittyen. Kunnan kotisivuilla on tietoa kunnan palveluista. Siellä tiedotetaan myös luottamuselinten kokouksista ja päätöksistä. On tärkeää, että asioista tiedotetaan jo niiden valmisteluvaiheessa. Tiedottamisen tulee olla selkeää, riittävää ja monipuolista. Tiedonkulkua on lisättävä ja tiedottamisen tapoja on kehitettävä. Kaiken tiedottamisen on oltava esteetöntä ja sen pitää sisältää selkokielen osuus. On myös luotava keinot palveluneuvonnan tuottamiseksi niille, jotka eivät käytä verkkopalveluja.

Kunnan vammaisjärjestöjen tiedottamisen yhtenä foorumina on vammaisneuvosto. Vammaisneuvoston sihteerinä on toiminut kunnan vammaispalvelujen viranhaltija. Myös jäsenistöltä tuleva tieto ja toiveet ohjataan vammaisneuvoston kautta kuntaan.

Vammaisneuvostoilla on oltava riittävät resurssit sekä tarvittava mandaatti toimiakseen niin paikallisesti että seudullisestikin.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Vammaisneuvostot toimivat aktiivisina tiedonvälittäjinä vammaisten asioissa.
- Selkokielen versio vammaispoliittisesta ohjelmasta vuoden 2016 aikana kuntien verkkosivuille
- Hausjärvi ja Loppi käynnistävät vammaisjärjestöjen ja viranomaisten säännölliset tapaamiset Riihimäen tapaan.
- Hausjärven tekninen toimi hankkii siirrettävän induktiosilmukan kunnan infopisteeseen.

5. Asuminen

Ihmisen perustarpeet tyydyttävä asuminen on yksi itsenäisen elämän keskeisiä lähtökohtia. Esteettämiä, toiminnallisesti joustavia ja tarvittaessa helposti mukautettavissa olevia asuntoja tulisi olla tarjolla riittävästi. (STM 2010, 21 & 23.) Vammaisten asuminen pyritään järjestämään ensisijaisesti kotona, mikä myötäilee mahdollisimman itsenäisen elämän tukemisen tavoitetta.

Vaikeavammaisen henkilö on oikeutettu palveluasumiseen, jos hän ei selviydy itsenäisesti tai tuettuna tavanomaisessa asunnossa. Palveluasumista tuotetaan vammaispalvelulain ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetunlain perusteella.

Vammaispalvelulain mukaisia asunnonmuutostöitä tehdään vuosittain useita. Osa muutostöistä on helposti järjestettäviä (esim. näkövammaisten valaisinratkaisut tai kuulovammaisten hälytinjärjestelmät). Osaan kodeista täytyy toteuttaa suurempia muutostöitä, jotta esim. pyörätuolia käyttävä asukas voi vammautuessaan tai sairauden edetessä jatkaa kotona asumista.

Palveluasuminen ja asumispalvelut ovat tarkoitettu sellaisille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat tavallista enemmän tukea ja palveluja suoriutuakseen tavanomaisista elämän

toiminnoista, mutta eivät ole laitoshoidon tarpeessa. Palveluasunnot täyttävät tavallisen asumisen yleiset tunnusmerkit, joita ovat mm. oma tai yhteinen keittiö ja saniteettitilat. Henkilökunta voi olla samassa rakennuksessa tai palveluasuntojen välittömässä läheisyydessä.

Riihimäki

Riihimäellä on kehitysvammaisten asumisyksikkö Kivari, jossa on autettua ja tuettua asumista. Asumisyksikkö koostuu kahdesta erillisestä talosta, Lyhdystä ja Soihdusta. Lyhdyssä tarjotaan ryhmäkotityyppistä autettua asumista (8 asukashuonetta) ja Soihdussa tuettua asumista asuinryhmässä (9 yksiötä).

Keväällä 2015 aloittivat kaksi asumisohjaajaa, jotka tuottavat palvelua itsenäisesti asuvien vammaisten tarpeisiin. Asumisvalmennus itsenäistyville kehitysvammaisille nuorille on käynnistynyt. Sen tavoitteena on kyetä muuttamaan omaan asuntoon riittävien palveluiden turvin.

Riihimäellä ei ole vaikeavammaisten palveluyksikköä kaupungin omana toimintana. Palvelut hankitaan pääasiassa ostopalveluna ja jatkossa kilpailutuksen kautta.

Vammaisia on sijoitettu asumaan muille paikkakunnille Etelä-Suomen alueella, koska Riihimäellä ei löydy tilaa asumisyksiköstä tai ei ole soveltuvaa palveluasumisyksikköä.

Vaikeavammaisten määrä kasvaa niin, että Riihimäki tarvitsee 1-2 uutta palveluasumispaikkaa /vuosi. Riihimäellä on 10-15 nuorta kehitysvammaista, jotka itsenäistyvät lähivuosina ja tarvitsevat palveluasumispaikan.

Hausjärvi

Hausjärvellä on erityisesti vammaisille tarkoitettuja vuokra-asuntoja Oitissa Hausjärven vammaissäätiön ylläpitämässä rivitalossa yhteensä 10 kappaletta (Kuusikoti). Kahdessa asunnossa on invavarustus (mm. säädettävä keittiötaso). Lisäksi Kunta-aravilla on tarjolla ikääntyneille suunnattuja esteettömiä rivitaloasuntoja Hikiällä, Oitissa ja Ryttylässä. Nämä asunnot soveltuvat mm. ikääntyville vammaisille henkilöille.

Ryttylässä on Hausjärven Vammaissäätiön ylläpitämä kehitysvammaisten asumispalveluyksikkö Jelppilä, jonka kanssa kunnalla on ostopalvelusopimus. Jelppilän asumispalveluyksikkö käsittää kaksi taloa, joista toinen on viisipaikkainen asuntola ja toinen kymmenpaikkainen hoitokoti. Jelppilän läheisyydessä sijaitsevassa rivitalossa on kolme tuetun asumisen asuntoa. Lisäksi Hausjärven kunta ostaa kehitysvammaisten asumispalveluja tarpeen mukaan yksityisiltä palveluntuottajilta.

Oitissa käynnistettiin maaliskuussa 2015 uusi kunnan ylläpitämä vammaisille suunnattu 5-paikkainen asumispalveluyksikkö. Lisäksi vammaisille asiakkaille tarjotaan asumispalvelua ja palveluasumista asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden mukaan soveltuvista yksiköistä joko Hausjärveltä tai lähialueen kunnissa sijaitsevista yksiköistä ostopalveluina.

Loppi

Lopen kunnassa vammaisten asumispalvelut järjestetään joko kunnan omana toimintana tai ostopalveluna kuntayhtymiltä tai yksityisiltä palveluntuottajilta. Lopen kirkonkylällä toimii Eteva kuntayhtymän asumisyksikkö Pajukuja. Lopen kunnan omia kehitysvammaisten asumisyksiköitä ovat 7 -paikkainen Mäntykoti ja 4 + 1 (tilapäismajoitusta varten) –paikkainen Kallio Lopen kirkonkylällä. Mäntykodissa on ympärivuorokautisesti henkilökunta paikalla. Kalliolla työskennellään kahdessa vuorossa ja siellä yöhoito tarvittaessa järjestetään Mäntykodilta. Mäntykodissa ja Kalliolla huolehditaan asukkaana arjesta kokonaisvaltaisesti ja itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Mäntykodissa annetaan tukea myös kunnassa itsenäisesti asuville kehitysvammaisille. Lopen kunnan palveluksessa on lisäksi ohjaaja, joka tukee jalkautuen itsenäisesti asuvia kehitysvammaisia. Ohjaaja valmentaa ja tukee itsenäistä asumista suunnittelevia kehitysvammaisia nuoria.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Vammaisten henkilöiden hoidon porrastukseen ja asumispalveluiden kehittämiseen kiinnitetään erityistä huomiota.
- Pyritään lisäämään kehitysvammaisten ja muiden vammaisryhmien perhehoitopaikkoja
- Edistetään vammaisten oikeutta asua omalla paikkakunnalla
- Pyritään lisäämään esteettömien asuntojen määrää normaalissa asutokannassa kaupungin vuokra-asunnoissa
- Erityisryhmien asuminen otetaan huomioon jo kaavoitusvaiheessa sekä uusien asuinalueiden ja täydennysrakentamisen yhteydessä
- Kehitetään kotona asumista tukevia palveluja esim. hyödyntämällä uusia teknologiasovelluksia
- Ryhmäkotimuotoista tehostettua palveluasumista kohdennetaan niille asiakkaille, joiden palvelua ei voida muuten toteuttaa asiakaslähtöisesti ja turvallisesti.
- Vahvistetaan palvelua itsenäisen asumisen ja elämisen tukemiseksi erityisesti asumisohjaajien työpanoksella. Panostetaan ilta-aikaiseen matalan kynnyksen ryhmä- yms. toimintaan (ns. yhteinen olohuone)
- Suunnitellaan, miten vastataan seuraavien viiden vuoden kuluessa ilmenevään kehitysvammaisten henkilöiden asumispalvelun lisääntyneeseen tarpeeseen niin, että turvataan mahdollisuus asumiseen kotikunnassa kunnan omana toimintana (autettu asuminen + tuettu asuinryhmä) vai ostopalveluin?
- Vammaisten asumispalveluja kilpailutettaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota palvelun laatukriteereihin ja niiden toteutumisen seurantaan.
- Kuntien tulee muodostaa palveluja arvioimaan asukasraadit.

6. Vammaispalvelut ja muut sosiaalipalvelut

Vammaispalvelujen ja tukitoimien tarve on selvitettävä vammaisen henkilön tilanteen ja olosuhteiden edellyttämällä tavalla. Selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä kun vammaisen henkilö tai hänen laillinen edustajansa, omaisensa, muu henkilö tai viranomaisen on ottanut yhteyttä kuntaan palvelujen saamiseksi. (Vammaispalvelulaki.)

Palvelutarpeen selvittäminen on välttämätön osa yksilöllisen palvelusuunnitelman valmistelua. Suunnitelma on laadittava ilman aiheutonta viivytystä ja yhteisymmärryksessä asiakkaan itsensä kanssa aina, jos kyseessä ei ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta. Enimmäisaika päätösten tekemiselle on kolme kuukautta palvelun tai tukitoimen hakemisesta. (Vammaispalvelulaki.)

Vammaispalvelulainsäädännössä palvelut ja tukitoimet jaetaan kahteen ryhmään: erityisen järjestämisvelvollisuuden ja kunnan yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluviin palveluihin ja tukitoimiin. Nykyisen vammaispalvelulainsäädännön mukaisia palveluja myönnetään vaikeavammaisille henkilöille, joille vamma aiheuttaa erityistä haittaa suoritua päivittäisistä toiminnoista.

Kunnalla on erityinen järjestämisvastuu järjestää vaikeavammaisille henkilöille välttämättömät ja kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen, tulkkipalvelut, päivätoimintaa, henkilökohtaista apua sekä palveluasumista. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikeavammaisilla henkilöillä on edellä mainittuihin palveluihin subjektiivinen oikeus ja ne tulee järjestää kunnan tarkoitukseen osoittamasta määrärahatilanteesta riippumatta. Kunnan yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvat palvelut, kuten päivittäisistä toiminnoista selviytymisessä tarvittavat koneet ja laitteet, ovat määrärahasidonnaisia.

Vammaispalvelulaki on ensisijainen kehitysvammaisten erityishuoltolakiin nähden. Erityishuoltoa järjestetään erityishuollon tarpeessa oleville henkilöille. Kehitysvammalakea sovelletaan esimerkiksi silloin, kun vammaispalvelulain mukaiset palvelut eivät ole asiakkaan kannalta riittäviä tai sopivia.

Riihimäen kaupungin vammaispalveluissa työskentelee johtava sosiaalityöntekijän alaisuudessa kolme sosiaalityöntekijää, kehitysvammahuollon sosiaaliohjaaja, (vammaispalvelun ohjaaja), kaksi asumisohjaajaa, palvelusihteerin ja asumisyksikkö Kivarin vastaava hoitaja työntekijöineen. Vuoden 2015 alusta lähtien Lopen kunta on ostanut vammaispalvelun sosiaalityön Riihimäen kaupungilta.

Hausjärven sosiaalitoimistossa toimii vammaispalvelun tehtävissä sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja ja kehitysvammaisten palveluohjaaja. Sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työhön kuuluu myös aikuissosiaalityön ja vanhustenhuollon tehtäviä. Kehitysvammaisten palveluohjaaja työskentelee Hausjärven kehitysvammaisten asiakkaiden ja Oittiin maaliskuussa 2015 perustetun uuden asumispalveluyksikön asiakkaiden parissa.

Vammaispalveluiden pidempiaikaisille asiakkaille tehdään useimmiten palvelusuunnitelma yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa lähiomaisten kanssa. Palvelusuunnitelman laadinnassa ovat tarvittaessa mukana myös asiakkaan kuntoutukseen ja sen hetkiseen elämään liittyvät henkilöt.

Samalla kun asiakkaalle laaditaan palvelusuunnitelma, vammaispalvelun sosiaalityöntekijä vahvistaa asiakkaalle laaditun erityishuolto-ohjelman (EHO). Erityishuolto-ohjelma on päätös, johon on eritelty ne palvelut, mitkä asiakkaalle on myönnetty kehitysvammaisten erityishuoltolain perusteella.

Vammaispalveluiden lisäksi vammaisia hoitaville omaisille voidaan myöntää omaishoidon tukea omaishoidon tuesta säädetyn lain mukaisesti. Omaishoidon tuki voidaan myöntää rahallisena tukena tai palveluina. Omaishoidon tuen määrä riippuu hoidettavan terveydentilasta ja hoidettavuudesta. Hoidettavat voivat olla sekä lapsia että aikuisia. Vammaistenhenkilöiden palveluja voidaan täydentää sosiaalihuoltolain mukaisella kotihoidolla sekä kotipalvelun tukipalveluilla.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Vammaispalvelun asiakkaille laaditaan lain edellyttämät palvelusuunnitelmat kirjallisena. Niiden toteutumista arvioidaan vuosittain sekä asiakkaan sitä vaatiessa. Tarvittaessa omaisia on konsultoitava palvelusuunnitelmaa laadittaessa.
- Asiakkaan osallistumista ja aitoa osallisuutta tulisi edistää asiakkaan itsemääräämisoikeutta kunnioittaen.
- Perusturvan työntekijöille varataan riittävästi aikaa vammaistyön tekemiseen.
- Kuljetuspalvelun taksikortti ja tilausjärjestelmä pitää saada yhdenmukaiseksi seudullisesti
- Omaishoidontuen myöntämishjeet yhdenmukaistetaan seudullisesti

7. Terveysthuolto ja kuntoutus

7.1 Terveysthuolto

Riihimäen seudun terveystakeskuksen kuntayhtymä järjestää alueen perusterveydenhuollon palvelut. Toiminnan tavoitteena on edistää ja ylläpitää yksilön, väestön ja ympäristön terveyttä ja toimintakykyä sekä ehkäistä ja vähentää terveydellisiä ongelmia ja niiden haittavaikutuksia.

Terveystakeskuksen tuottamia palveluja tukevat erikoissairaanhoidon palvelut, joita tuotetaan Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin Hämeenlinnan ja Riihimäen yksiköissä. Vammaiset henkilöt asioivat terveystakeskuksessa ja erikoissairaanhoidossa samoin periaattein kuin muutkin kuntalaiset.

Tavoitteena on, että vammaisen henkilö saa iästä riippumatta ja esteettömästi tarvitsemansa sairaanhoidon ja kuntoutuksen joko kunnan omana toimintana, ostopalveluna tai yhteistyössä muiden tahojen kanssa.

7.2 Kuntoutus

Terveydenhuoltolain mukaan kunnan on järjestettävä potilaan sairaanhoitoon liittyvä lääkinnällinen kuntoutus, johon sisältyy mm. kuntoutusneuvonta ja -ohjaus, potilaan toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi, kuntoutustutkimus, toimintakyvyn parantamiseen ja ylläpitämiseen tähtäävät terapiat, apuvälinepalvelut sekä tarvittavat kuntoutusjaksot.

Terveyskeskuksessa toimii lasten ja aikuisten kuntoutustyöryhmät. Pitkäaikaissairaille ja vammaisille voidaan ostaa avokuntoutuksena fysio-, puhe- ja toimintaterapiaa sekä neuropsykologista kuntoutusta. Kuntoutuksen edellytyksenä on kuntoutussuunnitelma, jonka lääkäri laatii yhteistyössä asiakkaan, läheisten ja muiden asiantuntijoiden kanssa.

Rintamaveteraanien kuntoutusasiat käsitellään terveyskeskuksessa. Sotainvalidien ja muiden vastaavien kuntoutusasiat käsitellään Valtiokonttorissa. Kuntoutusta järjestetään avo- tai laituskuntoutuksena, päiväkuntoutuksena sekä aviopuolison laituskuntoutuksena.

7.3 Apuvälineet ja hoitotarvikkeet

Apuvälinepalvelu on osa hoitoa ja kuntoutusta, jonka tulee hoito- ja kuntoutussuunnitelman mukaisesti nivoutua osaksi saumatonta palveluketjua. Apuvälinepalveluja tuotetaan sekä perusterveydenhuollossa että erikoissairaanhoidossa. Apuvälineen tarve todetaan lääketieteellisin perustein ja vammaisen henkilön ja hänen läheistensä tulee olla mukana kuntoutussuunnitelman tekemisessä ja siten olla päättämässä häntä itseään koskevista kuntoutus- ja apuvälineasioista. Keskeistä on, että apuvälinepalvelut samoin kuin tarpeelliset hoitotarvikkeet saadaan vastaamaan yksilöllisiä tarpeita, niitä on saatavana ja ne ovat laadukkaita. (STM 2010, 60.)

Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinepalvelu kohdistuu henkilöihin, joiden toimintakyky ja itsenäinen ja omatoiminen selviytyminen on heikentynyt vamman, sairauden tai kehitysviivästyksen vuoksi (Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin Alueellinen apuvälinekeskus liikelaitos 2013). Apuvälinepalvelu sisältää apuvälineen tarpeen määrittelyn, sovituksen, luovutuksen, käytön opetuksen ja seurannan. Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin Alueellinen apuvälinekeskusliikelaitos vastaa hankinnoista, kierrätyksestä, tietojärjestelmästä, osin logistiikasta ja huollosta, yhtenäisten saatavuusperusteiden laatimisesta ja koulutuksesta. Kuulon apuvälineistä vastaa Kanta-Hämeen keskussairaalan kuulokeskus.

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin alueellisen apuvälinekeskuksen apuvälinelainaamo toimii Riihimäen pääterveysasemalla. Terveyskeskuksessa on kohtuullinen määrä yleisimpiä perusapuvälineitä, jotta asiakas saa apuvälineen ilman tarpeetonta viivästymistä. Yksilöllisesti sovitettavat ja hankittavat apuvälineet pyritään järjestämään sekä perusterveydenhuollon että erikoissairaanhoidon osalta asiakkaalle kolmen kuukauden sisällä tarpeen toteamisesta.

Apuvälinepalvelut edistävät vammaisten ja vanhusten itsenäistä suoriutumista. Palvelujen tarve on lisääntynyt, koska palvelun tarvisijoita on enemmän. Apuvälineteknologia kehittyy nopeasti, mikä lisää kustannuspainetta. Terveyskeskuksessa jaetaan terveydenhuoltolain mukaisesti sairaanhoidopalveluihin sisältyviä hoitotarvikkeita. Hoitotarvikkeet ovat osa hoitopäätöstä ja niiden tarve selvitetään potilaan hoitosuunnitelmassa. Jakelu perustuu yksilölliseen, pitkäaikaiseen tarpeeseen, jonka määrittelee hoitava lääkäri tai hoitaja.

TERVEYDENHUOLLON JA KUNTOUTUKSEN TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Terveyskeskuksen kuntoutustyöryhmien toimintaa tulee arvioida ja kehittää sekä lisätä yhteistyötä kuntien sosiaalitoimien kanssa pitkäaikaissairaiden, vammaisten ja ikäihmisten palveluketjujen laadun parantamiseksi.
- Lääkinnällisen kuntoutuksen resurssien riittävyys tulee turvata.
- Lääkinnällistä kuntoutusta kehitetään näyttöön perustuvaan tutkimukseen ja ¹Käypä hoito-suositukseen perustuen.
- Riihimäen seudun tkky:n edustaja on mukana kuntien vammaisneuvostoissa.
- Riihimäen seudun vammaisneuvostoista muodostetaan alueellinen asiakasraati, joka kokoontuu kerran vuodessa arvioimaan ja kehittämään palveluja.
- Vammaisten henkilöiden ²hoidon porrastukseen ja asumispalveluiden kehittämiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

¹Käypä hoito- suositukset ovat riippumattomia, tutkimusnäyttöön perustuvia kansallisia hoitosuosituksia. Suosituksissa käsitellään tärkeitä suomalaisten terveyteen ja sairauksien hoitoon ja ehkäisyyn liittyviä kysymyksiä.

²Hoidon porrastuksella tarkoitetaan sitä, että henkilön toimintakyky määrittelee palvelujen ja avuntarpeen.

8. Koulutus

8.1 Koulutuksen valtakunnalliset lähtökohdat

Suomessa jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen sekä yhtäläisiin mahdollisuuksiin saada kykyjensä ja tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta. Lähtökohta myös vammaisten lasten ja nuorten kohdalla on koko ikäluokalle yhdenvertaisesti toteutettavat mahdollisuudet koulunkäyntiin, koulutukseen ja ammatin hankintaan. Vammaisten henkilöiden koulutusmahdollisuudet tulee turvata eri elämänvaiheissa esiopetuksesta peruskouluun, toisen ja korkea-asteen opintoihin noudattaen elinikäisen oppimisen aatetta. (STM 2010, 46.)

Yhdenvertaisten mahdollisuuksien turvaaminen vammaisille edellyttää koulu- ja opiskelurakennusten sekä oppimis- ja lähiympäristöjen esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamista. Lisäksi tarvitaan mukautustoimia helpottamaan pistekirjoituksen ja puhetta tukevien ja korvaavien viestintätapojen oppimista (esim. oppimateriaalin saatavuus pistekirjoituksella ja selkokielellä). Yksilöllisiä ja oikea-aikaisia palveluja, kuten tulkkaus- ja kuljetuspalvelut sekä koulunkäyntiavustajan apu, tulee hyödyntää. (STM 2010, 47.)

Seutukunnalla varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa tulee entistä enemmän panostaa inklusion eli osallistavan kasvatuksen periaatteen toteuttamiseen.

8.2 Varhaiskasvatus

Kaikilla lapsilla on subjektiivinen oikeus päivähoitoon oppivelvollisuusiän alkamiseen asti. Varhaiskasvatustoiminnan perustana jokaiselle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma.

Riihimäki

Riihimäellä varhaiskasvatus sisältää päivähoidon, avoimen varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen iltapäivätoiminnan. Kaikilla lapsilla on subjektiivinen oikeus päivähoitoon oppivelvollisuusiän alkamiseen asti. Riihimäellä lapset sijoittuvat pääsääntöisesti oman alueensa yksiköihin ja oman alueensa koulupolulle. Kaikissa ryhmissä niin päivähoidossa, avoimessa varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa kuin perusopetuksen iltapäivätoiminnassakin on myös sellaisia lapsia, joilla on haasteita kasvussa, kehityksessä tai oppimisessa. Lapsista noin 8 prosenttia on tehostetun tai erityisen tuen piirissä.

Uuden 1.8.2015 voimaan tulevan varhaiskasvatustilain pykälä 7 a:n mukaan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattava tavoitteet varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan lapsen tarvitseman tuen tarve. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä henkilöstön ja lapsen vanhempien tai muiden huoltajien kanssa. Päiväkodeissa laatimisesta vastaa lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaava henkilö. Lapsen mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelman laatimiseen voivat osallistua lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut viranomaiset, asiantuntijat ja muut tarvittavat tahot. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Tätä useammin se on tarkistettava, jos lapsen tarpeet sitä edellyttävät.

Riihimäellä on erityisvarhaiskasvatuksen toimintayksikkö, joka osaltaan vastaa lasten tarvitseman tuen toteuttamisesta. Esimiehen lisäksi yksikössä työskentelee kolme konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Heidän tehtävänsä on jaettu alueellisesti, ja aluejako vastaa perusopetuksessa noudatettavaa aluejakoa. Lisäksi yksikön henkilökuntaan kuuluu erityisvarhaiskasvatuksen resurssiopettaja. Resurssiopettaja sijoittuu toimintakaudeksi kerrallaan johonkin varhaiskasvatuksen yksikköön. Kunkin toimintakauden sijoituspaikka määräytyy lasten tehostetun ja erityisen tuen tarpeen määrän mukaan. Yksikön henkilöstöön kuuluu lisäksi seitsemän erityisavustajaa /avustajaa, joiden työskentelypaikka ratkaistaan toimintakausittain lasten tarpeiden ja henkilöiden osaamisalueiden perusteella. Erityisavustajat/avustajat sijoittuvat varhaiskasvatukseen tai esiopetuksen ryhmiin, joissa on useampia tehostetun tai erityisen tuen piirissä olevia lapsia. Lisäksi vuosittain on ollut mahdollisuus palkata noin kahdeksan kuukauden pituisiksi jaksoiksi palkkatuen avulla neljä avustajaa, jotka sijoittuvat alle esiopetusikäisten varhaiskasvatukseen tai esiopetuksen ryhmiin, ja kaksi avustajaa, jotka työskentelevät iltapäivätoiminnassa ja koulun integraatiotuntien avustajina.

Peltosaaren koulun tiloissa toimii esiopetuksen pienryhmä. Pienryhmään pääsee 8 -14 lasta. Ryhmän koko määräytyy lasten tuen tarpeen mukaan. Ryhmässä työskentelee erityislastentarhanopettaja ja koulunkäyntiohjaaja. Hirsimäen ja Uunilinnun päiväkodeissa toimii varhaiskasvatuksen pienryhmä. Pienryhmään pääsee viisi lasta, joiden tuen tarve on mittava. Valinta tehdään yhteistyössä konsultoivien erityislastentarhanopettajien kanssa. Lisäksi ryhmässä on seitsemän lasta, joiden tuen tarve on tavanomainen. Pienryhmässä työskentelee erityislastentarhanopettaja (ELTO), lastentarhanopettaja (LTO) ja kaksi päivähoitajaa/lastenhoitajaa. Ryhmässä voi työskennellä myös erityisvarhaiskasvatuksen avustaja/erityisavustaja tai palkkatuella palkattu avustaja.

Peltosaaren päiväkodissa työskentelee resurssierityislastentarhanopettaja. Kirjauksen ja Haapahuhdan päiväkodeilla on yhteinen resurssierityislastentarhanopettaja. Kaksi muuta vakanssia on tällä hetkellä täyttämättä. Resurssierityislastentarhanopettajan tehtävä on kaksiosainen. Osaltaan hän vastaa seitsemän tukea tarvitsevan lapsen pedagogisen toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta yhdessä ryhmän henkilöstön kanssa. Tässä tehtävässä resurssilastentarhanopettajan työpanos otetaan huomioon yksikön paikkoja täytettäessä asetuksen mukaisesti. Toisena päätehtävänä resurssilastentarhanopettaja tukee yksikön yleisen tuen kehittämistä yhteistyössä yksikön esimiehen kanssa.

Erityislastentarhanopettajat ja esiopetuksen henkilöstö tekevät kiinteää yhteistyötä perusopetuksen koulupsykologien kanssa. Koulupsykologi osallistuu omalla alueellaan esiopetusikäisten lasten kolmiportaisen tuen palaveriin ja lasten kouluvalmiuksien arviointiin. Muita tärkeitä yhteistyökumppaneita tukitoimien suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa ovat mm. Kanta-Hämeen Sairaanhoidopiiri, lastenneuvola, perheneuvola, erilaiset terapeutit, sosiaalityö ja lastensuojelu sekä vammaispalvelun sosiaalityöntekijät. Riihimäellä on luotu kaikkia alle kouluikäisiä lapsia koskeva toimintatapa, MOPE (Moniammatillinen perhetapaaminen). Toimintatapa koskee myös vammaisten lasten perheitä. Toimintatavassa perhe voi itse vaikuttaa siihen ja myös itse valita, kenen työntekijän kanssa ensimmäiseksi etsitään ratkaisua pulmiin.

Hausjärvi

Hausjärvellä erityistä tukea tarvitsevat lapset ovat normaaleissa varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä. Lapsen erityisen tuen tarpeen havaitseminen ja arvioiminen varhaiskasvatuksessa on jokaisen työntekijän tehtävä. Varhaisella ongelmien tunnistamisella ja korjaavan toiminnan aloittamisella edistetään lapsen hyvinvointia ja tuetaan oppimisvalmiuksia.

Tuen järjestäminen varhaiskasvatuksen tukitoimina ja siihen liittyvinä tukipalveluina edellyttää tuen tarpeen arviointia ja tuen järjestämisen suunnittelua yhdessä vanhempien ja erityistyöntekijöiden kanssa. Arvioinnin tueksi hankitaan lapsen kannalta tarkoituksenmukainen asiantuntija-lausunto. Lapselle laaditaan yhdessä vanhempien kanssa kuntoutussuunnitelma, johon kirjataan lapsen kehitykselle asetetut tavoitteet.

Kuntouttavaa varhaiskasvatusta järjestetään pääsääntöisesti päiväkodissa. Ryhmässä voi olla tuen tarpeesta riippuen ryhmävastaja. Päiväkotien henkilökunta saa erityiskasvatukseen lisäkoulutusta. Lisäksi henkilökunnalla on mahdollisuus saada konsultaatioapua.

Erityislastentarhanopettajan palvelut hankitaan ostopalveluina kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan. Erityislastentarhaopettajan tehtävä on kartoittaa lasten erityisen hoidon ja tuen tarvetta sekä järjestää lasten kuntoutusta yhdessä vanhempien, varhaiskasvatuksen henkilökunnan sekä muiden asiantuntijoiden kanssa. Hausjärven perusturvan alaisuudessa toimiva kehitysvammaisten palveluohjaaja on tärkeä yhteistyökumppani kehitysvammaisten lasten varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Jatkotutkimuksiin pääsemistä esimerkiksi perheneuvolan kautta joutuu tällä hetkellä odottamaan.

Loppi

Lopen kunnan varhaiskasvatus muodostuu päiväkotitoiminnasta, esiopetuksesta, avoimesta varhaiskasvatuksesta sekä perhepäivähoidosta. Jokaisella lapsella on subjektiivinen oikeus näihin päivähoitopalveluihin kouluun siirtymiseen saakka. Lopen varhaiskasvatus koostuu kolmesta kasvatusalueesta, ja pääsääntöisesti perheet haluavat hoitopaikan omalta asuinalueeltaan. Tätä periaatetta noudatetaan myös niiden lasten kohdalla, joilla on erilaisten tukitoimien tarvetta kehityksessään. Ensisijaisesti lapset, jotka ovat tehostetun tai erityisen tuen piirissä sijoitetaan kuitenkin omalla asuinalueellaan päiväkotitoimintaan - tai esiopetusryhmiin.

Kunnassa toimii kaksi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa, jotka kiertävät ja konsultoivat joka päiväkodissa tarpeen mukaan. Lisäksi erityisen tuen resurssina toimii kolme vakituista erityisavustajaa, jotka sijoitetaan toimikausittain niihin päiväkotiryhmiin, joissa on eniten tehostetun / erityisen tuen lapsia.

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaan suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu keskeisiin kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin (esim. YK:n lasten oikeuksien sopimus), kansallisiin säädöksiin (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, Perusopetuslaki 628/1998, 29§) ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin

Varhaiskasvatustilain 7a §:n mukaan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen kasvatukseen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattava tavoitteet varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan lapsen tarvitseman tuen tarve. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä henkilöstön ja lapsen vanhempien tai muiden huoltajien kanssa. Päiväkodeissa laatimisesta vastaa lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaava henkilö. Lapsen mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelman laatimiseen voivat osallistua lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut viranomaiset, asiantuntijat ja muut tarvittavat tahot. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Tätä useammin se on tarkistettava, jos lapsen tarpeet sitä edellyttävät.

Lopen kunnassa toimii yksi psykologi, jolle kuuluu varhaiskasvatus, esiopetus, perusopetus sekä lukion oppilaat. Psykologi osallistuu ensisijaisesti esiopetuksen asiantuntijaryhmiin yksittäisen lapsen tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Psykologin työ sisältää lapsen oppimisvaikeuksien ja psyykkisen tilanteen arviointia sekä tukitoimien suunnittelua ja toteuttamista yhteistyössä lapsen huoltajien/ esiopetushenkilöstön ja tarvittavan viranomaisverkoston avulla. Psykologin työn tavoitteena on tukea lapsen kasvua ja oppimista psykologisten arviointi- ja konsultaatiopalveluiden avulla. Koulupsykologin lisäksi muita yhteistyötahoja ovat lastenneuvola, puhe- ja toimintaterapeutit, perheneuvola, lastensuojelun työntekijät ja Kanta-Hämeen Sairaanhoidopiiri.

Lopen kunnan varhaiskasvatuksen toiminnassa nähdään keskeisenä arvona jokaisen lapsen ihmisarvo. Tätä ajatellen positiivista kasvatuksellista vuorovaikutusta pidetään ohjenuorana. Varhaiskasvatuksessa noudatetaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa; sekä lasten osallisuutta on lisätty esimerkiksi projektioppimisen kautta.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Pysyvän ammattitaitoisen henkilöstön rekrytointi ja henkilöstön riittävän osaamisen varmistaminen täydennyskoulutuksella
  - Hausjärven vammaisneuvosto kokee, että erityislastentarhaopettajanpalvelut pitäisi järjestää kunnan omana toimintana ostopalvelun sijasta.
- Jatkotutkimuksiin ja -kuntoutukseen polut selkeytetään ja tehdään tutuiksi kaikille toimijoille.
- Moniammatillisen yhteistyön parantaminen ja luontevien käytänteiden luominen yhteistyöhön. (MOPE-mallin edelleen kehittäminen.)
- Tilojen esteettömyyden lisääminen kaikilta osin.
- Kaikilla lapsilla on subjektiivinen oikeus päivähoidon oppivelvollisuusiän alkamiseen asti
- Varhaiskasvatustoiminnan perustana jokaiselle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma.
- Vamman luonteesta riippuen valaistus, esteettömyys, välineet tulisi huomioida entistä paremmin.
- Vammasta riippuen tarvetta olisi apuvälineille ja henkilökunnan kouluttamiselle ja kriisitilanteisiin (tulipalo, sähkökatkos) valmistautuminen vammaisen osalta tulisi huomioida erikseen.

8.3 Peruskoulu

Riihimäki

Kaikki perusopetusikäiset lapset ja nuoret ovat oppivelvollisia vammasta tai sairaudesta riippumatta. Oppilaan vamma tulee ottaa huomioon opetuksen järjestämisessä. Riihimäen kaupungin perusopetuksessa oppilaan opetus pyritään järjestämään oppilaan kotiosoitteen mukaisessa lähikoulussa. Erityisen tuen piirissä olevat oppilaat sijoitetaan asuinalueensa kaksi- tai kolmisarjaiseen koulun, joissa on tarjolla erityistä tukea. Oppilaan tuen tarve arvioidaan ja tarkoituksenmukainen koulupaikka määritellään yksilöllisesti kunkin tukea tarvitsevan oppilaan osalta. Pääsääntöisesti näkö-, kuulo- tai muulla tavoin vammaisille oppilaille on pystytty järjestämään koulupaikka ja oppilaan tarvitsemat tukitoimet oppilaan asuinalueen kaksi- tai kolmisarjaisessa koulussa. Poikkeuksen muodostavat kehitysvammaiset oppilaat, joiden opetus on pääsääntöisesti järjestetty keskitetysti.

Lievästi tai keskivaikeasti kehitysvammaisten oppilaiden opetus järjestetään pääsääntöisesti Peltosaaren ja Harjunrinteen kouluissa. Vaikeasti kehitysvammaisten oppilaiden opetus järjestetään keskitetysti Peltosaaren koulussa. Mikäli oppilaan tarvitsemaa opetusta ei pystytä järjestämään Peltosaaren tai Harjunrinteen koulussa, voidaan tapauskohtaisesti opetus järjestää myös soveltuvassa laitoksessa tai muussa paikassa.

Koulunkäyntiohjaajan tukea ja apua tarvitsevat usein oppilaat, joilla on vamman tai sairauden aiheuttama haitta, joka vaikeuttaa päivittäisissä toiminnoissa selviytymistä. Osa vammaisista oppi-

laista opiskelee yleisopetuksen opetusryhmissä ja pienryhmissä opiskelevia vammaisia oppilaita pyritään integroimaan yleisopetuksen ryhmiin aina kun se on oppilaan edun mukaista ja olemassa olevat resurssit mahdollistavat integraation järjestämisen oppilaan oppimista tukevalla tavalla. Integroidussa opetuksessa luokan- tai aineenopettajan tukena on erityisopettaja ja/tai koulunkäynti-ohjaaja.

Yhteistyö on tärkeää erityistä tukea tarvitsevan oppilaan koulunkäynnin mahdollistamiseksi ja tukemiseksi. Myös jatko-opintojen suunnittelua varten kouluissa järjestetään opintojen ohjausta ja oppilaat osallistuvat työelämään tutustumisjaksoille heille soveltuvissa työpaikoissa. Koulun opinto-ohjaajat ja erityisopettajat ohjaavat nuoria soveltuviin jatko-opintopaikkoihin ja erityisoppilaitoksiin. Huoltajien kanssa tehtävän tiiviin yhteistyön lisäksi koulun yhteistyötahoja perusopetuksen aikana ovat mm. varhaiskasvatus, vammais- ja sosiaalityö, nuorisotoimi, perheneuvola sekä hoitavat tahot.

Perusopetus järjestää vammaisille oppilaille tulkitsemis- ja avustajapalveluita tarpeen mukaisesti. Koulut tekevät yhteistyötä terapeuttien kanssa opetuksen järjestämisessä. Koulut tarjoavat tarvittaessa myös tilat oppilaan ja terapeutin tapaamisen ajaksi.

Kaikki peruskorjatut yläkoulut ovat esteettömiä. Alakouluista esteettömiä ovat ainoastaan Haapahuhdan, Pohjoinen, Patastenmäen tiilikoulu sekä Jukolan koulu. Muut alakoulut Eteläinen, Herajoen, Lasitehtaan, Patastenmäen puukoulu, Peltosaaren ja Uramon koulut eivät täytä esteettömyysvaatimuksia.

Harjunrinteen koulun tiloissa järjestetään koulupäivinä iltapäivätoimintaa kehitysvammaisille yläkouluikäisille oppilaille kaupungin vammaispalvelujen toimesta. Aamuhoitoa vammaispalvelut järjestävät tarvittaessa.

Hausjärvi:

Eskon koulun yhteydessä toimii erityiskoulu, jossa on viisi pienluokkaa, ja missä erityisopetus ja yleisopetus tekevät luokkayhteistyötä ja integraatioratkaisuja on molempiin suuntiin. Eskon koulussa toimii yläkoulun pienluokka luokille 7-9 ja toiminta-aluepainotteinen pienluokka. Koulun tapahtumat, välitunnit ja ruokailut ovat kaikille yhteisiä. Erityisenä haasteena ovat oppilaiden lisääntyneet mielenterveysongelmat. Erityisen tuen oppilaille (kehitysvammaiset lapset) on oma aamu- ja iltapäivätoimintaryhmä. Tarvetta hoidolle on arkinen kello 6:30–17:00 välillä. Koulun lomaaikoina toimintaryhmän toiminnan rahoittaa Hausjärven perusturva.

Kaikki erityisen tuen oppilaat eivät käy koulua Eskon koulussa. Erityisen tuen oppilaita on yhä enemmän kaikissa yleisopetuksen kouluissa. Oitin, Ryttylän, Eskon ja Monnin kouluissa toimivat laaja-alaiset erityisopettajat (3 kpl). Yläasteella toimii laaja-alainen erityisopettaja ja kaksi pienryhmää yleisopetuksen luokkien tukena.

Loppi:

Perusopetuksenjärjestämisen lähtökohtina ovat laadukas ja turvallinen lähikoulu sekä yhtenäinen peruskoulu. Tavoitteenamme on ollut ennaltaehkäistä oppimisen ongelmia ja koulunkäynnin pulmia, vahvistaa varhaista puuttumista ja täsmällisten tukitoimien oikea-aikaisuutta. Oppilaan vamma huomioidaan opetuksen järjestämisessä.

Perusopetus on jaettu vuosiluokilla 1-6 Kirkonkylän, Launosten ja Läyliäisten kasvatusalueille. Näillä kolmella kasvatusalueella on yhteensä 7 alakoulua, joista kahden kyläkoulun yhteydessä on perusopetuksen hallinnoimaa esiopetusta. Perusopetuksen vuosiluokkien 7-9 oppilaat ovat kaikki Lopen yläkoulussa kehitysvammaisia oppilaita lukuun ottamatta. Kehitysvammaisten oppilaiden toiminta-alueittainen opetus ja heidän iltapäivätoimintansa järjestetään Koulukeskuksen yhteydessä toimivassa Kirkonkylän koulussa.

Erytisen tuen piirissä olevat vuosiluokkien 1-4 oppilaat sijoitetaan pääsääntöisesti oman kasvatusalueensa pääkouluun ja kaikki vuosiluokkien 5-6 erityisen tuen oppilaat opiskelevat Kirkonkylän koulussa. Läyliäisten ja Launosten kouluissa on molemmissa pienluokka vuosiluokille 1-4. Lopen yläkoulussa toimii kaksi pienluokkaa.

Kuntouttava luokka toimii Kirkonkylän koulun yhteydessä määräaikaisena jo kolmatta lukuvuottaan. Kuntouttavan luokan työtiimi on rakennettu erityisluokanopettajan, koulunkäyntiavustajan ja psykiatrisen sairaanhoitajan yhteistoiminnasta. Luokka on viisipaikkainen ja sen toiminta on suunnattu paljon tukea tarvitseville ja psyykkisesti oirehtiville oppilaille.

Yläkoulu-lukio ja Kirkonkylän koulu ovat käytännössä lähes esteettömiä. Kasvatusalueiden pääkoulujen Launosten ja Läyliäisten osalta esteettömyyttä on huomioitu hyvin suunnittelussa parhaillaan molemmissa kouluissa käynnissä olevissa laajennus- ja saneeraushankkeissa. Joentaan, Länsi-Lopen ja Kormun koulut ovat vammaiselle oppilaalle vaikeakulkuisia mm. lukuisien rappusten ja eritasoratkaisujen vuoksi, joten ne eivät täytä esteettömyysvaatimuksia.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- alakoulujen esteettömyyden edistäminen
- Peruskouluissa tulee entistä enemmän panostaa inklusion eli osallistavan kasvatusperiaatteen toteutumiseen erityisesti kouluasteelta toiselle siirryttäessä.
- opettajien ja koulunkäyntiohjaajien täydennyskoulutuksen mahdollistaminen
- opetusvälineistön ja -materiaalien sekä apuvälineistön täydentäminen ja ajanmukaistaminen
- Hausjärven kunnassa siirrytään asteittain lähikouluperiaatteeseen. Eskon koululle jäävät toiminta-aluepainotteisen opetuksen ja yläkoulun pienluokat sekä oman koulun erityisen tuen oppilaat.
- Aamu- ja iltapäivätoiminta jatkuu Hausjärvellä tarpeen mukaan.
- Hausjärven erityiskoulu puretaan hallinnollisesti. Koulun toiminnasta on 1.12.2014 alkaen vastannut yksi rehtori. Ensimmäinen ryhmä siirtyi Oitin koulun yhteyteen syyslukukaudesta 2015 ja toinen ryhmä Ryttylän kouluun syyslukukaudesta 2016.

8.4 Toisen asteen opiskelu

Vammaisilla henkilöillä tulee olla perusopetuksen jälkeen muun väestön tavoin mahdollisuus ammatilliseen kehittämiseen työtä, työtoimintaa, jatko-opintoja ja hyvää elämää varten. Ammatillinen koulutus on osa kuntouttavaa toimintaa. Muun muassa koulutusjärjestelmän tulee panostaa erityisesti vammaisten nuorten ohjaamiseen perusopetuksen ja toisen asteen opiskelun nivelvaiheen yli (STM 2010, 47). Erytisenä haasteena erityisryhmien peruskoulun jälkeisen opiskelussa ovat opintojen keskeytyminen ja näin syrjäytyminen muun ikäryhmän toiminnoista.

Riihimäki

Riihimäen lukion rakennus on perusparannuksen yhteydessä saneerattu esteettömäksi. Käytössä on hissi ja kolme porraskiipijää. Lisäksi koulussa on induktiosilmukka. Lukioon tulee välillä opiskelijoita, joilla on esim. näkö- tai kuulovamma. Yläkoulun ja lukion välisessä siirtopalaverissa käydään jokaisen tällaisen opiskelijan ja hänen huoltajiensa kanssa läpi mahdolliset koulunkäynnissä tarvittavat erityisjärjestelyt. Opiskelijan erityistarpeet otetaan huomioon luokka- ja koetilanteissa sekä ylioppilastutkinnon järjestämisessä Ylioppilastutkintolautakunnan ohjeistuksen mukaan. (24.4.2015 KJ)

Riihimäen perusopetuksesta vammaiset oppilaat ohjataan hakeutumaan ammatillisiin oppilaitoksiin, erityisammattioppilaitoksiin tai valmentaviin opintoihin harkinnanvaraisen haun kautta yhteishaussa. Yleisillä ammatillisilla oppilaitoksilla on käytössä kiintiö, jonka avulla oppilaita voidaan ottaa yleisen haun lisäksi joustavan haun kautta. Toisella asteella vammaisille opiskelijoille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Hausjärvi

Hausjärven pien- ja erityisryhmistä toiselle asteelle etenevät nuoret hakeutuvat lähikuntien ammatillisiin oppilaitoksiin, erityisammattioppilaitoksiin tai valmentaviin opintoihin harkinnanvaraisen haun kautta yhteishaussa. Yleisillä ammatillisilla oppilaitoksilla on käytössä kiintiö, jonka avulla oppilaita voidaan ottaa yleisen haun lisäksi joustavan haun kautta. Oppilaille laaditaan tarvittaessa henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Loppi:

Lopen yläkoulu-lukio on peruskorjattu ja uudisrakennusosa valmistunut 2000-luvulla. Opiskelijoiden erityistarpeet huomioidaan mahdollisuuksien mukaan riippuen vamman laadusta ja asteesta. Lukiossa on tällä hetkellä 65 opiskelijaa. Opiskelijoiden erityistarpeet huomioidaan luokka- ja koetilanteissa sekä ylioppilaskirjoituksissa ohjeistuksen mukaisesti. Valtaosa nykyisestä Lopen n. 100-110 nuoren ikäluokasta hakeutuu muualle kuin omaan lukioon toisen asteen opintoihin. Lopen perusopetuksesta vammaisia oppilaita ohjataan hakeutumaan jatko-opintoihin yhteishaun tai joustavan haun kautta. Toisella asteella opiskeleville vammaisille opiskelijoille laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.

9. Työllistyminen ja taloudellinen turva

9.1 Työllistyminen

Jokaisella on oikeus työhön ja toimeentulon hankkimiseen. Työvoima on julkisen vallan suojeluksessa. Vammaisten henkilöiden työllisyysaste on kuitenkin merkittävästi alhaisempi kuin muun väestön. Vammaiselle voi olla erityisen vaikeaa työuran aloittaminen ja työelämästä syrjäytyminen on olemassa oleva riski monelle vammaiselle. Työelämästä syrjäytyminen riistää vammaiselta henkilöltä mahdollisuuden vaikuttaa itse elintasoonsa ja vahvistaa yhteiskunnallista osallisuuttaan. Kuntouttavaan työn ja työtoiminnan lisäksi vammaisilla tulee olla mahdollisuus työllistyä myös avoimille työmarkkinoille. (STM 2010, 52–53.)

Vammaisten ja kehitysvammaisten henkilöiden työllistymistä on mahdollisuus edistää monin tavoin. Julkiset työ- ja elinkeinopalvelut (TE-palvelut) ovat kaikkien työelämään pyrkivien asiakkaiden käytettävissä:

- o työnvälityspalvelut
- o koulutus- ja ammattineuvonta
- o ammatinvalinta ja urasuunnittelupalvelut
- o työllistymistoimenpiteet (mm. työkokeilu, palkkatuettu työ, kuntouttava työtoiminta)
- o työolosuhteiden järjestelytuki työnantajalle
- o työvoimapolitiittinen koulutus
- o työttömien aikuisten omaehtoisen koulutuksen tukeminen työttömyysturvalla
- o yrittäjäksi ohjaaminen (starttiraha, yrittäjäyyskoulutus)

Useimmat kehitysvammaiset työskentelevät yhä edelleen enimmäkseen työ- ja toimintakeskuksissa. Mahdollisuudet avotyöhön ns. tavallisilla työpaikoilla ovat kuitenkin lisääntyneet viime vuosien aikana. Avotyön tarkoitus on mahdollistaa kehitysvammaiselle tai vammaiselle henkilölle erilaisten taitojen oppimista ja/ tai kuntoutumista. Avotyöntekijälle maksetaan työosuusrahaa. Avotyön tarkoituksena on muun muassa mahdollistaa tuettu työllistyminen.

Tuettu työllistyminen tarkoittaa sitä, että kehitysvammaisen tai vammaisen työntekijä työskentelee tavallisessa työpaikassa tasavertaisena palkattuna työntekijänä muiden kanssa. Tukena työssä ovat työvalmentaja ja työpaikkaohjaaja. Tuetussa työssä, kehitysvammaisen tai vammaisen henkilö, pääsee kehittämään sellaisia taitoja ja kykyjä, jotka eivät tule toimintakeskuksessa esiin.

Tulevien vuosien tavoitteena on lisätä ja kehittää avotyötoimintaa sekä tuettua työllistymistä yhteistyössä Riihimäen seudun kuntien ja lähiseudun yritysten kanssa. Lisäksi kehitysvammaisilla tai vajaakuntoisilla henkilöillä on mahdollisuus oppisopimuskoulutukseen. Myös sosiaaliset yritykset ovat yksi työllistämismuoto.

Riihimäellä työtoimintaa, avotyötä ja tuettua työtä järjestetään monipuolisesti toimintakeskus Rivakan toimesta noin 120 kehitysvammaiselle henkilölle.

Hausjärveläisille kehitysvammaisille järjestetään työ- ja päivätoimintaa Oitissa Hausjärven Vammaissäätiön toimintakeskus Vaahterassa. Lisäksi muutamat kehitysvammaiset tai vajaakuntoiset henkilöt työskentelevät avotyössä esim. kuntien tai yritysten palveluksessa. Tämän lisäksi työtoimintaa ostetaan yksityisiltä palveluntuottajilta tarpeen mukaan.

Lopen kunnassa kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminta järjestetään ensisijaisesti kunnan omana toimintana. Erityisyyistä, esimerkiksi jos asuminen on järjestetty toisessa kunnassa, työ- ja päivätoiminta voidaan järjestää ostopalveluna. Lopen kirkonkylässä toimii kunnan oma kehitysvammaisten työ- ja toimintakeskus Kuusela. Kuuselassa on sekä päivä- että työtoimintaa. Kuuselassa on mahdollisuus toimintaan viikon jokaisena arkipäivänä. Kuuselan toiminta rakentuu jokaisen asiakkaan toimintakyvyn mukaisesti. Lopen kunnassa kehitysvammaisia on palkattu muun muassa kunnan omiin palveluihin kuten kouluille, keittiöön ja tekniselle puolelle sekä S-Markettiin.

9.2 Taloudellinen turva

Kaikilla on oikeus perustoimeentulon turvaan. Työ on toimeentulon ensisijainen lähde. Sosiaaliturva on toissijainen keino varmistaa työikäisten henkilöiden hyvinvointia ja tasoittaa yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Käytännössä sosiaaliturva on hyvin keskeinen toimeentulon ja yhteiskunnallisen osallisuuden tuki monille vammaisille henkilöille. (STM 2010, 63–64.)

Sosiaaliturvajärjestelmä on vaikeasti ymmärrettävä kokonaisuus erilaisia taloudellisia tukia ja palveluja. Suurin osa etuuksista haetaan Kelasta, mutta myös kunnalla ja verottajalla on tarjolla taloudellisia etuuksia. Monet ihmiset, mukaan lukien vammaiset, tarvitsevat apua oikeiden tukimuotojen hakemiseen. Sekä sosiaali- että terveystoimen työntekijät ovat merkittävässä roolissa varmistamassa, että vammaiset henkilöt osaavat hakea heille tarkoitettuja sosiaaliturvaetuuksia. Hausjärvellä mm. vammaispalvelun henkilökunta neuvoo ja auttaa vammaisia asiakkaita sosiaaliturvaetuuksien hakemisessa.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Työtoimintaa kehitetään seudullisesti. Palkataan seudullinen työhönvalmentaja.
- Kunta tukee vammaisten työllistymistä sekä tarjoamalla työtoimintaa ja avotyön paikkoja että luomalla polkuja työsuhteiseen työhön.
- Vammaisten henkilöiden työllistymistä pyritään seurakunnan osalta tukemaan jatkossa tarjoamalla seurakunnasta kuntouttavan työtoiminnan ja avotyön paikkoja. Tämä edellyttää perusturvan ja seurakunnan yhteistyön tehostamista.
- Kunnat toimivat omassa rekrytoinnissaan syrjimättömästi ja noudattavat positiivisen erityiskohtelun periaatetta.

10. Vapaa-ajan toiminta

Vapaa-ajan palvelut on tarkoitettu kaikille kuntalaisille. Monipuoliset kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut vahvistavat kaikkien kuntalaisten hyvinvointia ja osallisuutta. Lähtökohtana on, että vammaiset henkilöt voivat osallistua vapaa-ajan toimintaan yhdessä muiden kanssa ja voivat harrastaa esim. säännöllistä liikuntaa muiden tavoin. Vammaisten henkilöiden osallistumista

vapaa-ajan palveluihin voidaan tukea palvelujen helpolla saatavuudella huomioiden rakennetun ympäristön esteettömyysasiat ja käytettävissä olevat liikennepalvelut. Myös erityistarpeet tulee huomioida esim. koulutettujen liikuntaohjaajien avulla. (STM 2010, 70–71.)

Vammaisten henkilöiden osallistumismahdollisuudet vapaa-ajan toimintaan paranevat yhteiskunnallisen kehityksen (mm. esteettömän rakentamisen myötä), mutta rajoitteita osallisuuden toteutumiselle edelleen on. Vapaa-ajan harrastustoimintaa rajoittavat oman uskalluksenlisäksi riittävien tukitoimien (esim. avustajien) puute ja muun muassa taloudellisen toimeentulon vähäisyys. Kunnan monet taajamat voivat olla rajoittava tekijä, sillä palveluja ei voida järjestää kaikissa taajamissa. Etäisyydet ovat pitkiä ja julkinen liikenne on puutteellista. Vapaa-ajan palvelujen ja ympäristöjen on oltava helposti saavutettavissa. Vammaisille kuntalaisille on järjestettävä tarpeellisia tukipalveluja, jotka mahdollistavat vapaa-ajan palvelujen hyödyntämisen. Vanhojen rakennusten esteellisyys aiheuttaa rajoitteita liikunnallisesti vammaisten osallistumismahdollisuuksiin. Myös tiedonvälityksessä on ongelmia, kun tieto kaikista palveluista ei kulje käyttäjille.

Riihimäen kansalaisopisto järjestää kurssimuotoista opetusta kehitysvammaisille näyttelemisen, musiikin ja kuvataiteen alueella. Lukuvuoden aikana kursseja toteutetaan n. 5 (yhteensä 178 oppituntia). Rakennuksen esteellisyys aiheuttaa jonkin verran rajoituksia toiminnalle.

Hausjärven kansalaisopisto järjestää samoin vuosittain vähintään yhden kurssin Vaahterassa. Viime vuosina kurssi on ollut kuvataiteen kurssi, johon on osallistunut noin 10 opiskelijaa.

Lopen kunnan kulttuuritoimi järjestää vuosittain erilaisia tapahtumia ja tilaisuuksia joko omana tuotantona tai yhdessä paikallisten yhdistysten ja muiden toimijatahojen kanssa. Tapahtumat ovat avoimia kaikille. Lopen kirjaston Fallesmannissa järjestetään muun muassa kuukausittain vaihtuvaa näyttelytoimintaa. Työ- ja toimintakeskus Kuuselan ryhmä on mukana Lopen opiston vuosittaisessa taidenäyttelyssä.

Lopen opisto järjestää vuosittain vähintään yhden kurssin Lopen kunnan työ- ja toimintakeskus Kuuselassa. Viime vuosina kurssi on ollut kuvataiteen kurssi, johon on osallistunut noin 10 opiskelijaa.

10.1 Kunnan liikunta- ja nuorisotoiminta

Kunnan vastuu on keskeinen vapaa-ajan palvelujen ja niitä tukevien tukitoimien järjestäjänä. Yksityiset palveluntuottajat täydentävät julkisia palveluja, mutta paljon apua tarvitsevien osallistuminen voidaan varmistaa vain avustajien, tukihenkilöiden ja eri järjestöjen mukanaololla. Liikunnan saavutettavuutta voidaan lisätä järjestämällä liikuntamahdollisuuksia vammaisten tarpeita huomioiden ja ohjaajien riittävyys turvaten. Vammaisten osallistumista voidaan lisätä merkittävästi parantamalla mahdollisuuksia omaehtoiseen liikuntaan ja esteettömämpään ympäristöön.

Riihimäellä pyritään tarjoamaan monipuolisia liikunta- ja vapaa-ajan palveluja käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Kunnassa toimii erityisryhmien liikuntaa järjestävä erityisliikunnanohjaaja. Lisäksi erityisryhmille suunnattua toimintaa järjestetään yhteistyössä eri järjestöjen ja avustajien kautta. Kunta järjestää säännöllisesti koulutusta kolmannen sektorin vapaaehtoisille kouluttajille. Liikuntapaikat ovat pääosin maksuttomia sekä esteettömiä ja ne on tarkoitettu kaikkien kuntalaisten virkistykseksi ja hyödyksi. Nuorisotiloissa vammaisilla on lähestulkoon tasavertaiset mahdollisuudet osallistua toimintaan.

Hausjärvellä pyritään tarjoamaan monipuolisia liikunta- ja vapaa-ajan palveluja käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Kunnassa ei ole erityisliikunnanohjaajaa, joten erityisryhmille suunnattua toimintaa järjestetään osin myös eri järjestöjen ja avustajien kautta. Liikuntapaikat

ovat pääosin maksuttomia sekä esteettömiä ja ne ovat tarkoitettu kaikkien kuntalaisten virkistykseksi ja hyödyksi. Nuorisotiloissa vammaisilla on lähestulkoon tasavertaiset mahdollisuudet osallistua toimintaan.

Lopen kunnan liikuntatoimi järjestää viikoittaista toimintaa erityisryhmille ja erilaisia retkiä yhdessä kunnan nuorisotoimen kanssa, joihin erityisryhmillä on mahdollisuus osallistua. Lisäksi liikuntatoimi on mukana järjestämässä vuosittain seutukunnallista erityisryhmien boccia -turnausta yhdessä Hausjärven kunnan ja Riihimäen kaupungin kanssa.

Lopen kunnan nuorisotoimessa myös vammaisella on mahdollisuus laadukkaaseen vapaa-ajan viettoon ja harrastuksiin. Nuorisotilat sijaitsevat kirkonkylällä ja Launosissa. Tilat ovat esteettömiä helposti saavutettavissa niin, että kaikki voivat osallistua niissä järjestettäviin nuorten tapahtumiin. Kunnassa ei ole erityisnuorisotyönohjaajaa jonka työala kohdentuisi vammaisiin ihmisiin. Kunnan kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminta järjestetään ensisijaisesti kunnan sosiaalitoimen kautta. Nuorisotoimessa vammaisilla on lähestulkoon tasavertaiset mahdollisuudet osallistua kaikkeen toimintaan.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Asiantunteva liikunnanohjaus on tärkeää vammaisille henkilöille. Koulutettuja erityisliikunnanohjaajia sekä tietoa erilaisten liikuntamuotojen soveltuvuudesta ja mahdollisuuksista tulee saada lisää. Soveltavia liikuntapalveluja tarjotaan niitä tarvitseville erityisryhmille ja ne suunnitellaan yhteistyössä heidän kanssaan.
- Useat vammaiset henkilöt tarvitsisivat kuljetuspalveluja osallistuakseen vapaa-ajan toimintoihin. Kuljetuspalvelujen tarpeeseen voidaan vaikuttaa järjestämällä muun muassa ryhmäliikuntaa alueellisesti eri taajamissa lähellä koteja.
- Palvelujen käyttöä voidaan edistää kartoittamalla ja markkinoimalla esteettömiä tiloja. Tapahtumapaikkojen valinnassa ja uusien investointien kohdalla tulee huomioida tilojen esteettömyys, samoin remontoitavissa kohteissa.
- Liikunta- ja vapaa-ajan palveluja voidaan tehostaa yhteistyötä lisäämällä
  - Kirjaston kanssa voidaan järjestää välinelainausta ja kansalaisopiston kanssa uusia ryhmiä.
  - Terveyskeskuksen kanssa voidaan kehittää apuvälineiden vuokraustoimintaa ja välineiden hankkimista sekä liikuntaneuvontaa yhteistyössä lääkäreiden ja fysioterapian kanssa
  - Asumis- ja päivätoimintayksiköiden kanssa voidaan suunnitella arki- ja virkistysliikunta osaksi toimintaa eri asiantuntijoiden opastuksella.
- Vammaisjärjestöjä voi tukea esimerkiksi:
  - järjestämällä soveltavan liikunnan koulutusta paikallisten erityisliikunnanohjaajien ja fysioterapeuttien avulla sekä tarjoamalla ryhmille maksuttomia ja esteettömiä harrastuspaikkoja.
  - lisäämällä vapaaehtoista avustajapankkitoimintaa.
  - avustamalla tapahtumien järjestämisessä.
- Vapaaehtoistoiminnan, mm. kulttuuri- ja liikuntakaveritoiminnan hyödyntäminen ja laajentaminen myös vammaisten henkilöiden suuntaan (vrt. Riihimäen kaupungin Virsu-toiminta vanhusväestölle)
- Kulttuuripalvelujen saavutettavuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota.
- Kuntien kansalaisopistot järjestävät yhteistyössä koulutusta vaikeavammaisille henkilökohtaisen avustajan työnantajana toimimiseen. Tällaista Kohtaamisia -koulutusta tarjoaa Assistentti-info ja Heta -liitto.
- Kirjastot panostavat aineistohankinnoissaan selkokieliiseen, isotekstiseen ja äänikirjallisuuteen.

10.2 Järjestöt Riihimäen seudulla

Seudun asukkaat toimivat eri vammaisjärjestöissä. Koska jäsenistö yksittäisissä yhdistyksissä pelkästään yksittäisen kunnan alueella jäisi liian vähäiseksi, monet vammaiset ovat liittyneet seudullisiin järjestöihin (esim. Riihimäen, Hyvinkään ja Kanta-Hämeen alueyhdistyksiin).

Yhdistysten tehtävänä on tiedon jakaminen (mm. uusista tutkimustuloksista, potilaan omahoidosta, välineistä ja hoitotarvikkeista), neuvonta ja ohjaus. Lisäksi useilla järjestöillä on liikunta-, virkistys-, valistus-, kerho- ja kokoustoimintaa sekä teematapahtumia ja -viikkoja.

Useimmat yhdistykset ja järjestöt toimivat vapaaehtoisuuden varassa. Erilaisten tapahtumien, säännöllisten kerhoiltojen ja tilaisuuksien kautta järjestöt tavoittavat suuren osan jäsenistöstään.

Kuntien verkkosivuille on koottu vammaisneuvostojen toimesta ajantasainen lista Riihimäen seudulla ja lähialueilla toimivista vammaisjärjestöistä.

10.3 Riihimäen, Hausjärven ja Lopen seurakunnat

Seurakuntien toiminta on avointa kaikille. Toiminnassa on pyritty ottamaan huomioon kaikki ikäryhmät ja mahdollisimman esteetön pääsy eri tiloihin. Perusparannusten, remonttien ja rakentamisen yhteydessä esteettömyys huomioidaan huolellisesti ja eri vammaisryhmiltä pyydetään tarvittaessa näkemyksiä ja muutosehdotuksia. Suuressa osassa seurakuntakoteja, kirkkoja ja virastotaloja on pyörätuoliluiska ja/tai hissi, joka mahdollistaa liikuntarajoitteisten pääsyn tiloihin. Osassa tiloista on lisäksi inva-WC ja induktiosilmukka. Lisätietoa tilojen esteettömyydestä löytyy seurakuntien nettisivuilta.

Seurakuntien vauva- ja perhekerhoissa kokoontuvat aikuiset yhdessä eri-ikäisten lasten kanssa. Näihin kerhoihin ei tällä hetkellä osallistu juurikaan vammaisia lapsia tai aikuisia, mutta he ovat tervetulleita mukaan toimintaan. Kouluikäisten lasten kerhoissa ohjaajina toimivat vapaaehtoiset koulutetut kerhonojaajat, joista suuri osa on alaikäisiä. Lievästi vammaiset lapset voivat osallistua kerhoihin ja muuhun toimintaan itsenäisesti, vaikeavammaisilla tulee olla oma avustaja mukana.

Seurakuntien vammaisten toiminta vaihtelee alueen ihmisten tarpeiden ja työntekijäresurssienkin mukaan. Lapsille, nuorille ja aikuisille suunnatuista toiminnoista saa lisää tietoa kunkin seurakunnan diakoniatyöntekijöiltä tai nettisivuilta. Pääsääntöisesti toiminta sisältää leirejä, retkiä, hartauksia, kerhoja, kotikäyntejä ja laitospöytäiluja. Vammaisen nuori voi käydä joko itsenäisesti tai avustettuna rippikoulun tarpeesta riippuen. Myös yksityisrippikouluja järjestetään. Osa toiminnasta tapahtuu rovastikunnallisesti: kehitysvammaisten rippikoululeiri pidetään joka toinen vuosi eri seurakunnissa vuorotellen, lisäksi kehitysvammaisten kirkkopyhä on vuorovuosin eri seurakunnissa. Vuosittain pidetään omaishoitajien virkistyspäivä ja invalidien retkipäivä rovastikunnallisesti ja aika ajoitin muitakin eri vammaisryhmille tarkoitettuja retkiä. Viittomakielisissä toiminnoissa tehdään myös yhteistyötä.

Kotikäynneillä ja laitospöytäilulla tarjotaan keskusteluapua ja henkistä tukea vaikeassa elämäntilanteessa oleville. Seurakunta jakaa pyydettyä myös kotiehtoollista niille, jotka eivät sairauden tai vamman vuoksi pysty osallistumaan yhteiseen jumalanpalvelukseen. Seurakunnat ovat monen eri vammaisjärjestön yhteistyökumppaneita ja antavat joissakin tilanteissa maksutta/edullisemmin tilojaan vammaisryhmien itsenäiseen käyttöön. Seurakuntien työntekijät käyvät myös satunnaisesti vierailulla yhdistysten omissa toiminnoissa.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Alueen seurakuntien nettisivuilla kunkin esitellyn tilan kohdalle merkitään riittävän selvästi ja monipuolisesti eri vammaisryhmien tilankäyttöön ja kulkemiseen vaikuttavat esteettömyysasiat.
- Perusparannusten, remonttien ja rakentamisen yhteydessä esteettömyysasiat otetaan edelleen ja yhä paremmin huomioon ja tarpeen mukaan eri vammaisryhmien edustajia kuullaan suunnitelmia laadittaessa ja toteutusvaiheessa.
- Kunnan eri toimijat (mm. varhaiskasvatuksen ja vammaistyön työntekijät) kertovat vammaisten perheille myös seurakuntien lapsi- ja nuorisotoiminnasta ja perhetyöstä sekä muusta vammaisille avoimesta tai suunnatusta toiminnasta.
- Seurakunnat kannustavat vammaisia henkilöitä osallistumaan seurakunnan vapaaehtoistyöhön ja antavat heille vastuutehtäviä seurakunnassa.
- Vammaisten henkilöiden työllistymistä pyritään tukemaan seurakuntien osalta jatkossakin tarjoamalla seurakunnista esim. kuntouttavan työtoiminnan ja avotyön paikkoja. Tämä edellyttää sosiaalitoimen, työvoimatoimiston /te-keskuksen ja seurakunnan yhteistyön tehostamista.
- Seurakunnat edistävät omalta osaltaan vammaisten ihmisten tasavertaisuutta pitämällä yllä positiivista arvokeskustelua ja olemalla tarpeen mukaan eri vammaistyöryhmissä mukana.

11. Vammaisneuvosto

Avoimen ja demokraattisen yhteiskunnan lähtökohta on, että kansalaiset voivat itse vaikuttaa sekä omaan elämäänsä että yhteisönsä ja yhteiskunnan kehittämiseen. Yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi tarvitaan kansalaisyhteiskuntapoliittista työskentelyä. Lisäksi tarvitaan kokemuksellista tietoa vammaisten henkilöiden tarpeista ja niihin parhaiten vastaavista ratkaisuista. (STM 2010, 97.)

Erilaisten järjestöjen asiantuntemusta tarvitaan päätöksenteon valmistelussa, toteuttamisvaiheessa ja seurannassa koskien erityisesti sellaista päätöksentekoa, joka liittyy suoraan vammaisia henkilöitä koskevaan päätöksentekoon ja suunnitteluun. Erityisesti vammaisneuvostojen elinvoimaisuudella on suuri merkitys yhteiskunnallisille vaikuttamismahdollisuuksille, osallisuudelle ja hyvinvoinnille. (STM 2010, 97.)

Riihimäen seudun kunnissa toimii kunnanhallitusten asettamat vammaisneuvostot, jossa on edustajia eri vammaisjärjestöistä. Lisäksi neuvostoihin kuuluu luottamushenkilöitä. Neuvostojen toimikausi on kaksi vuotta.

Uuden kuntalain 28 §:n mukaan kunnanhallituksen on asetettava vammaisneuvosto ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä. Ohjelmatyössä on laadittava suunnitelmat siitä miten vammaisneuvostot osallistetaan aiempaa tiiviimmin osaksi kunnallista päätöksentekoa. Vammaisneuvosto voi olla useamman kunnan yhteinen. Kuntalakiin sisältyvän siirtymäsäännöksen mukaan §:ää sovelletaan vuonna 2017 valittavan valtuuston toimikauden alusta lukien.

Vammaisneuvoston rooliin kuuluu ottaa kantaa ajankohtaisiin asioihin ja toimia kunnan ja eri vammaisjärjestöjen välisen tiedon välittäjänä. Toiminnan pääpaino on viime vuosina kohdistunut lausuntojen antamiseen esteettömyyteen liittyvistä asioista ja kuntalaisten asenteiden muokkaamiseen vammaisväestöä kohtaan. Lisäksi vammaisneuvosto tekee kunnan alueella esteettömyyskartoituksia tarvittaessa.

Vammaisneuvostot pitävät tärkeänä resurssien lisäämisen ohella, että heiltä pyydetään lausunto mm. uudisrakennuskohteista ja että asiantunteva vammaisneuvoston edustaja kutsutaan mukaan esteettömyyskartoituksiin.

Lopen, Hausjärven ja Riihimäen vammaisneuvostot pitävät vuosittain vähintään yhden seudullisen seurantakokouksen.

12. Ohjelman seuranta

Vammaisneuvostojen rooli ohjelman seurannassa on keskeinen ja ne seuraavat ohjelman toteuttamista yhdessä kuntien vammaispalvelujen palvelualueen kanssa.

Vammaisneuvostoilla ei voi yksin olla vastuuta vammaispoliittisen ohjelman toimeenpanon seurannasta. On tärkeätä, että kunnan hallinnosta määritellään vastuutaho käytännön seurantatyön organisoimiseen. Jokaisen hallintokunnan on sisäistettävä roolinsa ja vastuunsa vammaisten ihmisten tarpeiden huomioimiseksi arjen työssä. Siksi jokaisesta hallintokunnasta on osallistuttava seurantatyöhön.

Vammaisneuvostot katsovat, että vammaispoliittisen ohjelman toimeenpanoa seuraamaan nimetään kuntakohtainen seurantatyöryhmä, jossa on vammaisneuvoston lisäksi edustus jokaisesta hallintokunnasta. Tämän seurantatyöryhmän koordinaatiovastuu voi olla esim. sosiaali- ja terveystoimella.

Muut hallintokunnat toimittavat seurantatiedot sosiaali- ja terveystoimelle tilinpäätösvalmistelun aikataulussa. Koordinaatiovastuussa oleva sosiaali- ja terveystoimi valmistelee seurantaraportin seurantatyöryhmälle, joka pyytää siitä tarvittaessa lisäselvityksiä hallintokunnilta.

Vammaisneuvosto antaa seurantaraportista lausunnon ennen sen lopullista hyväksymistä. Raportti tulee saattaa tiedoksi kunnanhallitukselle ja -valtuustolle. Se tulee liittää myös osaksi hyvinvointikertomusta.

Kerran vuodessa seutukunnan vammaisneuvostot pitävät yhteisen kokouksen, jossa kuntien seurantaraporttien pohjalta tarkastellaan vammaispolitiikan seudullista toteutumista.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

- Vammaisneuvostot kutsuvat kuntien vammaispalveluista vastaavat johtajat vuosittain vammaisneuvoston kokoukseen.
- Toimenpideohjelmista kootaan asiakirja, johon kootaan kuntakohtaiset toimenpiteet vuosittaista seurantaa varten.
- Vammaispoliittisen ohjelman seudullisesta päivityksestä neuvotellaan erikseen kuntien kanssa. Tavoitteena on päivittää vammaispoliittista ohjelmaa vuosiseurantaraporttien pohjalta kerran valtuustokauden aikana.

Lähteet

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 18.9.1987/759.

Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin alueellinen apuvälinekeskus liikelaitos. Apuvälineiden saatavuusperusteet. 2013.

Kuntalaki (410 /2015)

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 3.4.1987/380.

STM. 2010. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle - Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010-2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4.

Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326.

RakMK F1 F1 Suomen rakentamismääräyskokoelma
Esteetön rakennus, Määräykset ja ohjeet 2005
Ympäristöministeriön asetus esteettömästä rakennuksesta

Linkkejä

(keskeisiä yhteistyötahoja)

www.kynnys.fi Vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeusjärjestö

www.vane.to Valtakunnallinen vammaisneuvosto

www.assistentti.info Aineistoa ja neuvontaa henkilökohtaisesta avusta

www.esteeton.fi Esteettömyyskeskus, ESKE (Invalidiliitto)

www.innokyla.fi Innovaatioyhteisö hyvinvointi- ja terveysalan toimijoille

www.papunet.net Tietoa puhevammaisuudesta ja selkokielestä

www.selkokeskus.fi Valtakunnallinen selkokielen asiantuntijakeskus

www.verneri.net Kehitysvamma-alan verkkopalvelu

www.finlex.fi Valtion säädöstietopankki

www.kunnat.net Kuntaliitto

www.stm.fi Sosiaali- ja terveysministeriö

www.thl.fi Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos

www.hausjarvi.fi Hausjärven kunta

www.loppi.fi Lopen kunta

www.riihimaki.fi Riihimäen kaupunki

www.kela.fi Kansaneläkelaitos

www.heta.fi Henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto ry